

Utvecklingsmöjligheter för den kommunala energi- och klimatrådgivningen

Delredovisning

Innehåll

Sammanfattning	4
Begrepp	5
1 Bakgrund	6
1.1 Uppdrag.....	6
1.2 Dagens kommunala energi- och klimatrådgivning.....	6
1.3 Motiv för energi- och klimatrådgivning	8
1.4 Utvärderingar och utvecklingsarbete	14
2 Nya EU-krav på rådgivning och information	17
2.1 Direktivet om energieffektivitet (EED)	17
2.2 Direktivet om förnybar energi (REDIII).....	23
2.3 Direktivet om byggnaders energiprestanda (EPBD)	26
2.4 Samlad analys.....	30
3 Förslag på rådgivningens utformning	33
3.1 En breddad energirådgivning	33
3.2 Nationell rådgivning	33
3.3 Lokal rådgivning	35
3.4 Fortsatt arbete	38
Referenser	39

Sammanfattning

Denna rapport utgör en delredovisning av uppdraget *Utvecklingsmöjligheter för den kommunala energi- och klimatrådgivningen*. I enlighet med uppdraget fokuserar delredovisningen på den del av uppdraget som kopplar till de omarbetade direktiven *Direktivet om energieffektivitet* (EED) och *Direktivet om förnybar energi* (RED). Energimyndigheten har noterat att även *Direktivet om byggnaders energiprestanda* (EPBD) har krav på information och rådgivning, och har därför inkluderat direktivet i uppdraget.

Delrapporten inkluderar en kartläggning och en efterföljande analys av för rådgivningen relevanta artiklar i de omarbetade direktiven. Utöver ökade krav på energieffektivisering, förnybar energi och byggnaders energiprestanda innehåller direktiven även specifika krav på rådgivning och information. Det finns även krav på att det finns ett riktat arbete mot energifattigdom. Energi- och klimatrådgivningen kan användas för att uppnå kraven på rådgivning och information, men kan också vara ett av flera styrmedel som bidrar till att nå direktivens mål om energieffektivisering, andel förnybar energi och byggnaders energiprestanda. Rådgivningen uppnår redan flertalet av de krav som ställs i direktiven, men för att uppnå andra krav såsom att arbeta mot energifattigdom behöver rådgivningen ses över. De utökade kraven understryker vikten av att ta vara på alla möjligheter till att effektivisera rådgivningen för att frigöra resurserna till den nya uppgifterna. Samtidigt är det viktigt att ta vara på den kompetens och de nätverk som har byggts upp under åren, utan att tappa onödig tid för att sjösätta en helt ny verksamhet.

I denna delrapport tas ett initialt förslag på en ny organisation för energi- och klimatrådgivningen fram. Förslaget är att rådgivningen delas in i två delar - en nationell rådgivning som hanterar inkommande rådgivning och en lokal rådgivning som arbetar uppsökande. Den nationella rådgivningen, som även bör ansvara för rådgivningens nationella webbplats och bistå den lokala rådgivningen med material och underlag, kan hantera den inkommande rådgivningen med färre personer, samtidigt som kvaliteten i rådgivningen kan bli både högre och jämnare. Detta blir en avlastning för den lokala rådgivningen, som kan fokusera på att samordna det uppsökande arbetet.

Mer konkreta beskrivningar kring vad den lokala verksamheten ska arbeta med, bl.a. vad gäller sårbarhet vid höga energipriser, och exakt hur den bör organiseras kommer att inkluderas i slutrapporten. Även eventuella förslag på förordningsförändringar kommer i slutrapporten.

Begrepp

EED – Direktivet om energieffektivitet

EPBD – Direktivet om byggnaders energiprestanda

EKR – Kommunal energi- och klimatrådgivning eller kommunala energi- och klimatrådgivare

REDIII – Direktivet om förnybar energi

NEKP – Nationell energi- och klimatplan

1 Bakgrund

1.1 Uppdrag

Energimyndigheten har i regleringsbrevet för 2024 fått i uppdrag att ”analysera hur den kommunala energi- och klimatrådgivningen kan utvecklas med hänsyn till Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2023/1791 om energieffektivitet (energieffektivitetsdirektivet) och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/2001 av den 11 december 2018 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor, (förnybartdirektivet). I uppdraget ingår att se över nuvarande förordning och lämna förslag på hur rådgivningen även kan innefatta åtgärder som minskar sårbarheten för småhusägare, organisationer och små- och medelstora företag bland annat vid höga energipriser.”

I uppdraget framgår även att delen av uppdraget som kopplat till de omarbetade direktiven ska delredovisas till Regeringskansliet. Med anledning av detta fokuserar denna delredovisning därmed på att kartlägga och analysera hur kraven i direktiven kopplar till den kommunala energi- och klimatrådgivningen, vilka krav rådgivningen redan uppfyller samt vilka krav som rådgivningen inte uppfyller och vilka ändringar som skulle kunna göras för att uppnå dem. Utifrån detta tas ett förslag fram på hur rådgivningen kan organiseras i framtiden för att kunna uppnå de nya krav som ställs i direktiven.

I slutrapporteringen kommer förslaget på hur rådgivningen kan organiseras i framtiden tydliggöras, både sett till organisation och uppgifter såsom hur rådgivningen kan innefatta åtgärder som minskar sårbarheten för småhusägare, organisationer och små- och medelstora företag. Den regionala nivåns roll kommer också att beröras i slutrapporteringen. Vid behov kommer slutrapporteringen även att omfatta förslag på ändringar av nuvarande förordning.

1.2 Dagens kommunala energi- och klimatrådgivning

Den kommunala energi- och klimatrådgivningen (EKR) har funnits i över 40 år och är idag ett väletablerat nätverk av energirådgivare över hela landet. Verksamheten erbjuder kostnadsfria, oberoende och opartiska råd och kunskap till såväl privatpersoner som föreningar och företag om energieffektivisering och förnybar energi, i byggnader och verksamheter såväl som i transporter.

Alla landets kommuner har möjlighet att söka stöd hos Energimyndigheten för att bedriva energi- och klimatrådgivning i sin kommun. Den finns idag i 289 av landets 290 kommuner. Omkring 180 personer är verksamma som kommunala energi- och klimatrådgivare hel- eller deltid. Det är vanligt att flera kommuner går ihop och ansöker om stöd gemensamt.

Rådgivningen styrs genom förordning (2016:385) om bidrag till kommunal energi- och klimatrådgivning, och Statens energimyndighets föreskrifter om bidrag till kommunal energi- och klimatrådgivning STEMFS 2016:3 och STEMFS 2018:1.

I enlighet med ovan nämnda förordning (2016:38) finansierar Energimyndigheten energi- och klimatrådgivning på uppdrag av regeringen. Anslaget uppgår idag till 105 Mkr per år, och målgrupper är hushåll, bostadsrättsföreningar, organisationer och små- och medelstora företag¹.

Förordningen anger att rådgivningen ska förmedla lokalt och regionalt anpassad kunskap om klimatpåverkan, energieffektivisering, energianvändning och förutsättningar att ändra energianvändningen i lokaler och bostäder.² Syftet är att främja en effektiv och miljöanpassad användning av energi, minska energianvändningens klimatpåverkan samt bidra till att Sveriges energi- och klimatpolitiska mål nås. Genom kunskaps- och informations spridning bidrar den kommunala energi- och klimatrådgivningen till att öka kompetensen hos målgrupperna så att de kan fatta välgrundade beslut kring åtgärder gällande energieffektivisering, energianvändning och klimatpåverkan.

Rådgivningen kan delas upp i inkommande och uppsökande/utåtriktad rådgivning. Begreppet inkommande rådgivning syftar på när rådsökande på eget initiativ tar kontakt med den kommunala energi- och klimatrådgivningen genom att ringa, skicka mejl, besöka eller på annat sätt söka upp en rådgivare. Uppsökande/utåtriktad rådgivning är när en rådgivare tar initiativ till kontakt genom att t.ex. delta på mässor, ha föreläsningar och föra kampanjer.

Energimyndigheten driver programmet genom återkommande utlysningar. Kommunerna anger i sina ansökningar hur verksamheten ska bedrivas utifrån de ramar som förordning och utlysning anger. Under 2024 genomför Energimyndigheten exempelvis två nationella satsningar inom programmet, den ena med fokus på energiberedskap, den andra med fokus på ökad rådgivning till företag, som kommunerna förväntas delta i. Föregående projektperiod pågick mellan 2021 och 2023 och inkluderade en nationell satsning på resurseffektiva byggnader där fokus låg på småhus, vilket blev högaktuellt under programperioden på grund av energipriskrisen. Satsningarna omfattar bland annat utbildningar för de rådgivarna, rådgivningsmaterial inom respektive område, samt de rådgivningsaktiviteter gentemot målgrupperna som satsningarna genererar.

I april 2024 lanserades en nationell webbplats för energi- och klimatrådgivningen (energiochklimatradgivningen.se). Ansvaret för utvecklingen av denna ingår i den kommunala energi- och klimatrådgivningens uppdrag. Sedan januari 2024 har Energimyndigheten också ett digitalt rapporteringssystem för att registrera alla aktiviteter som rådgivarna genomför. Även detta är obligatoriskt att använda för rådgivarna.

Energimyndigheten ansvarar för kompetensförsörjningen inom programmet. En obligatorisk grundutbildning genomförs regelbundet för nya rådgivare, en gång i månaden arrangerar myndigheten stormöte för hela nätverket. Det är ett tillfälle att

¹ Enligt förordningen och Energimyndighetens föreskrifter avgränsas stödet till företag genom bestämmelser om att rådgivningen inte ska hjälpa företag i deras lagstadgade arbete med energideklarationer och energikartläggningar. Då det är stora företag med 250 eller fler anställda som ska utföra energikartläggning så har rådgivningen i praktiken avgränsats mot små och medelstora företag – det vill säga företag som har upp till 50 respektive upp till 250 anställda.

² SFS 2016:385

förmedla nyheter och information som är relevanta för rådgivarnas dagliga verksamhet, samt att lyfta upp goda exempel och skapa erfarenhetsutbyte mellan kommunerna. Dessa månadsmöten kombineras ofta också med ett kortare utbildningstillfälle.

För att stötta verksamheten ute i landets kommuner driver Energimyndigheten också en intern samarbetsyta, Kontakten, som innehåller information och kunskap inom den kommunala energi- och klimatrådgivningens olika ämnesområden och målgrupper, och ett forum där rådgivarna kan ställa frågor och utbyta erfarenheter med varandra. På Kontakten tillhandahåller Energimyndigheten också en rad olika verktyg, som broschyrer, checklistor, presentationer, filmer och annat som en rådgivare har nytta av i sitt arbete. Varje månad sammanställs också ett nyhetsbrev som går ut till alla rådgivare.

Förutom stödet till den kommunala energi- och klimatrådgivningen medger förordningen också att myndigheten lyser ut medel till landets regionala energikontor för att tillsätta så kallade regionala utvecklingsledare. Dessa finns i dag vid alla 14 energikontor, och fungerar som en samordnande och utvecklande kraft för rådgivningen inom respektive geografiskt område. De regionala utvecklingsledarna arbetar även nationellt för att tillsammans med Energimyndigheten exempelvis kartlägga behov hos rådgivningen och ta fram underlag och utbildningar utifrån detta. Det nationella arbetet är organiserat utifrån ett antal olika arbetsgrupper med fokus på tex utbildning, nationella webbplatsen, stödmaterial etc.

Enligt den senaste utvärderingen genomförde den kommunala energi- och klimatrådgivningen totalt knappt 20 000 rådgivningar under 2023. Det är lägre än under rekordåret 2022 som hade närmare drygt 29 000 rådgivningar, men betydligt högre än åren innan.

Tabell 1. Antal inkommande rådgivningar per år³

År	Inkommande rådgivningar
2021	15 851
2022	29 211
2023	19 658

1.3 Motiv för energi- och klimatrådgivning

1.3.1 Samhällsekonomiska motiv för energi- och klimatrådgivning

Det finns ett antal marknadsmisslyckanden och andra hinder som kan motivera statliga ingripanden på energiområdet. För rent tillhandahållande av information är det framför allt ofullständig och asymmetrisk information som kan vara relevanta,

³ Technopolis Group, 2024.

men för den uppsökande verksamhet som energi- och klimatrådgivningen också ägnar sig åt kan även olika typer av beteendemisslyckanden vara aktuella. I den del av uppdraget – och av de utpekade EU-direktiven – som handlar om vissa hushålls och företags sårbarhet vid höga energipriser aktualiseras ytterligare hinder som delade incitament och misslyckanden på kapitalmarknaden).

Informationsmisslyckanden

För att kunna bedöma vilka alternativ för lönsamma energiåtgärder som står till buds behöver en aktör både förstå hur den nuvarande energianvändningen ser ut och vilka alternativ som finns att minska denna eller möta den med egen energitillförsel. Inför energirelaterade köp (av allt från hus till elapparater) behöver aktören också förstå hur alternativens energiprestanda skiljer sig åt för att kunna göra ett välvägt val mellan energiprestandan och andra attribut. I den nationalekonomiska modellen för en perfekt fungerande marknad förutsätts alla aktörer ha perfekt information, men när det gäller energieffektivisering är ofullständig information ett centralt tema.⁴ I Sverige har bristen på kunskap och information lyfts som ett av de största hindren för energieffektiviserande renovering inom Sverige i alla underlag till *den nationella strategin för energieffektiviserande renovering* sedan det första underlaget togs fram⁵.

Ofullständig information kan vara mer eller mindre problematisk i olika fall. För produkter som köps ofta och där kunden direkt kan utvärdera om den fick vad den förväntade sig behöver ofullständig information inte få så stora konsekvenser; det är sannolikt inte värt mödan att kartlägga marknaden i jakt på den ultimata tandkrämen. Blev det inte bra är det bara att köpa ett annat märke nästa gång. För varor och tjänster som köps mer sällan (i synnerhet om den tekniska utvecklingen hinner gå fort under tiden) och där prestandan är svår att utvärdera före eller ens direkt efter köpet, blir det svårare att göra välöversvägda val med bristfällig information. Många av de lösningar som är aktuella för energiåtgärder uppfyller dessa kriterier, vilket innebär att ofullständig information blir ett reellt problem vid köptillfället.

När det gäller ett flertal energiåtgärder är ofullständig information ett hinder för att det överhuvudtaget ska bli fråga om något köptillfälle. I motsats till exempelvis ett fordon, där energianvändningen kan följas i princip i realtid, får elkunder normalt mycket begränsad återkoppling om sin energianvändning. Fakturan, som kanske kommer månadsvis eller än mer sällan, ger ingen information om hur användningen fördelas på olika apparater. Såvida inte kunden har timprisavtal är den tidsmässiga fördelningen heller inte närmare preciserad än vilken månad användning skett. Kunder får alltså mycket begränsad ledning i vad som driver energianvändningen och därmed vad som skulle kunna vara angeläget att åtgärda, oavsett om åtgärden sedan består i köp av någon typ av utrustning eller ett förändrat beteende.

En energianvändare som vill göra något åt sin energianvändning behöver alltså lägga ner tid och möda på att inhämta information, både om hur den nuvarande energianvändningen ser ut och vad användaren kan göra åt den. Om det blir aktuellt att köpa något, oavsett om det handlar om en vara eller tjänst som syftar till att spara eller tillföra energi eller om en produkt som kunden vill ha av andra skäl men som påverkar kundens energianvändning, kan även ett annat informationsmisslyckande bli aktuellt, nämligen asymmetrisk information.

⁴ Se till exempel O'Malley, Scott & Sorrell, 2003.

⁵ Boverket och Energimyndigheten, 2019.

Asymmetrisk information är ett särskilt fall av ofullständig information där parterna i en transaktion har olika mycket information om det som är föremål för transaktionen. Tillämpat på energieffektivisering kan det vara svårt för en köpare att bedöma om en viss produkt är bra ur ett energiperspektiv, vilket ger säljaren ett informationsövertag. Om det inte finns något sätt för kunden att få oberoende information om energiaspekterna blir det svårt för kunden att väga in energiprestandan i sitt köpbeslut. Detta kan innebära att kunden väljer mindre energieffektiva produkter eller avstår från att köpa en vara eller tjänst som skulle kunna minska deras energianvändning.

Både när det gäller ofullständig och asymmetrisk information kan kunden ofta skaffa sig mer information, men detta är förknippat med kostnader i tid och/eller pengar. Energi- och klimatrådgivningen är ett sätt att minska dessa kostnader för den enskilde, som kan få all information samlad på ett ställe vilket avsevärt minskar sökkostnaderna. Till viss del kommer den enskildes lägre kostnader att motsvaras av kostnader för det organ som tillhandahåller rådgivningen, men eftersom det finns stordriftsfördelar i kunskapsinsamling och -spridning (dvs när en rådgivare väl läst in sig på en fråga kan hen enkelt sprida denna vidare till många andra, som då inte behöver läsa in sig själva) så blir samhällets totala kostnader lägre än om alla vore tvungna att uppfinna hjulet på egen hand. Då rådgivningen är opartisk behöver den rådsökande heller inte oroa sig för att säljaren utnyttjar sitt informationsövertag till att sälja något vars nytta inte motsvarar dess kostnader. En effektivt utformad energi- och klimatrådgivning kan därmed genom att hantera informationsmisslyckanden bidra till en ökad samhällsekonomisk effektivitet.

Beteendemisslyckanden

Den inkommande rådgivningen kan bidra till att hantera informationsmisslyckanden, men förutsätter – i linje med det nationalekonomiska standardantagandet om perfekt rationalitet – att de rådsökande är rationella nog att inse att de bör söka information. Antagandet om perfekt rationalitet ifrågasätts dock inom mer beteendeorienterad forskning, där inte minst ekonomipristagaren Daniel Kahneman visat att människors irrationalitet inte är helt slumpmässig⁶. Tvärtom finns det vissa regelbundenheter, eller kognitiva snedvridningar (biases), i människors beteende som kan bidra till att kasta ljus över varför vi inte alltid gör det som verkar vara rationellt.

Kahnemans teorier kan lättast förstås genom att tänka att människors beslutsfattande sker på två olika sätt. Det rationella sättet, som traditionell (neoklassisk) nationalekonomi utgår från, kallar Kahneman för system 2. När vi kopplar på detta system väger vi för och emot och bestämmer oss för det alternativ som sammantaget tjänar oss bäst. Detta sätt är dock kognitivt krävande, så skulle det tillämpas för varje beslut i vardagen skulle vi knappt komma ur sängen innan våra hjärnor blev helt överbelastade. I stället låter vi oftast system 1 styra.

När system 1 är påkopplat är beslutsfattandet mer automatiskt och intuitivt. Vi tar hjälp av rutiner och tumregler eller låter helt enkelt bli att fatta beslut om vi inte absolut måste. Vi äter samma frukost som vi vet att vi brukar gilla i stället för att gå igenom all mat som finns hemma och fundera över för- och nackdelar med olika alternativ. Vi tittar på vad andra gör och gör likadant. Vi är inte så pigga på att se över

⁶ Se Kahneman (2011) för en populärvetenskaplig genomgång.

om vi verkligen har valt de bästa pensionsfonderna, hemförsäkringarna eller elbolagen utan när vi väl gjort vårt val låter vi gärna saken bero.

När vi försöker fatta beslut med system 1 låter vi oss lätt förledas till andra slutsatser än om vi hade kopplat på system 2. Människor tenderar till exempel att fästa mer uppmärksamhet vid egenskaper som är framträdande, som pris och utseende på en produkt, än vid mer osynliga egenskaper som energianvändning (även om det också finns tillgängligt inför ett köp). Samma beslutssituation kan dessutom ge olika utfall beroende på hur frågan ramas in. Till exempel tenderar människor att vara mer negativa till en förlust av en given storlek än vad de är positiva till en vinst av motsvarande storlek (förlustaversion). En energieffektiviseringsåtgärd består ofta av en investering, det vill säga en initial ”förlust”, och en besparing, det vill säga en vinst. Dessa bedöms då inte symmetriskt. Om däremot den uteblivna besparingen kan ramas in som en förlust, det vill säga de pengar som förloras på att inte vidta åtgärder, kan saken komma i ett annat ljus.

Förlustaversion är en av de snedvridningar som tenderar att premiera status quo, men det finns fler som spelar in. Kahneman noterar att människor tenderar att ångra aktiva beslut mer än vad de ångrar icke-beslut. Den som sålde en aktie som sedan steg i värde tenderar att ångra sig mer än den som inte sålde en aktie som sedan sjönk i värde. För att inte riskera att ångra oss är det då ett tryggare val att fortsätta som vanligt snarare än att vidta åtgärder för att spara energi.

Att göra som alla andra är ett annat sätt att minska risken för ånger, för gör vi som alla andra behöver vi inte förebrå oss så hårt om vi gör fel. Att göra som andra kan vid första anblicken tyckas vara ett enkelt sätt att avgöra vad som sannolikt är ett rationellt beteende, men det bygger på att de andra verkligen beter sig rationellt. Både andras beteende och vår bild därav påverkas dessutom av marknadsföring som försöker skapa sociala normer som är gynnsamma för säljaren snarare än för köparen.

Vissa kognitiva snedvridningar kan vara aktuella också när en person bestämt sig för att göra något (i detta fall åt sin energianvändning) och kan därmed vara sådana som en rådgivare kan hjälpa till att uppmärksamma när personen söker råd. De kognitiva snedvridningar som premierar status quo riskerar dock att leda till att personen i fråga aldrig ens söker råd, trots att det skulle vara välinvesterad tid. En rådgivning som inte bara hanterar inkommande frågor utan också ägnar sig åt uppsökande verksamhet kan bidra till att överkomma denna typ av snedvridning och därmed – om kostnaderna för verksamheten understiger nyttorna – bidra till ett mer samhällsekonomiskt effektivt utfall.

1.3.2 Sårbarhet vid höga energipriser

Förutom att utveckla energi- och klimatrådgivningen utifrån nya EU-krav handlar en del av uppdraget om rådgivningens roll för att minska sårbarheten för småhushåll, organisationer och små- och medelstora företag bland annat vid höga energipriser. I fråga om hushåll liknar detta de krav som nu ställs från EU om att motarbeta s k energifattigdom (se avsnitt 2.1 för diskussion om begrepp), så i den följande framställningen fokuserar vi därför på sårbarhet för hushåll, oavsett bostadens

upplåtelseform. Resonemanget är inte helt överförbart till små- och medelstora företag, men även här kan rådgivningen ha en värdefull roll för att hjälpa dem att hantera höga energipriser.

Det finns flera faktorer som kan orsaka sårbarhet för höga energikostnader. Internationellt diskuteras energifattigdom som ett flerdimensionellt fenomen med främst tre bakomliggande orsaker: höga energikostnader i förhållande till hushållens budget, låga inkomstnivåer och låg energiprestanda för byggnader och apparater.⁷ Dålig energiprestanda kan visserligen ge betungande energikostnader även för hushåll med högre inkomster, men dessa har generellt större möjligheter att anpassa sig både på kortare sikt (genom att omprioritera sin konsumtion) och på längre sikt (genom att investera i lösningar som minskar energianvändningen). Hushåll med begränsade inkomster och besparingar har däremot inte bara mindre marginaler att täcka högre energikostnader på kort sikt utan också sämre möjligheter att investera i fysiska åtgärder som sänker energianvändningen, både direkt genom begränsade egna medel och indirekt då de kan ha svårare att få lån (överhuvudtaget eller i vart fall till normala räntor). Beroende på bostadsmarknaden på orten kan de också ha begränsade möjligheter att flytta till ett boende med bättre energiprestanda.

Då låginkomsthushåll i högre grad bor i hyresrätt saknar de dessutom själva rådighet över de åtgärder som har högst påverkan på energianvändningen och är beroende av hyresvärdens beslut eller icke-beslut. Hyresvärderna kan visserligen själv tjäna på åtgärder som minskar energianvändningen för uppvärmning, då uppvärmningen i Sverige normalt betalas av hyresvärderna och läggs på hyran (s k varmhya)⁸, men däremot tjänar hyresvärderna inget själv på att t ex välja energieffektiva vitvaror som går på hyresgästernas elräkning (ett exempel på s k delade incitament). På orter med bostadsbrist är trycket på hyresvärdarna att undersöka alla möjligheter till lönsamma energieffektiviseringsåtgärder dessutom svagare, då de har goda chanser att få alla lägenheter uthyrda även om de höjer hyrorna för att täcka högre energikostnader. Även om grundproblemet ligger i bostädernas dåliga energiprestanda blir då utfallet för de boende mer som vid fattigdom generellt, då höga hyreskostnader tar en stor del av hushållsbudgeten.

Det är heller inte säkert att hyresvärdarna säkerställer att de boende har den temperatur som Folkhälsomyndigheten rekommenderar⁹. Tvärtom uppger hyresgäster

⁷ EU-kommissionen, 2023.

⁸ Vid genomförandet av 2018 års energieffektivitetsdirektiv införde Sverige nya regler för individuell mätning och debitering (IMD) för värme, kyla och varmvatten. I korthet ska IMD installeras i följande situationer (<https://www.boverket.se/sv/byggande/bygg-och-renovera-energieffektivt/IMD/>):

- IMD värme i de flerbostadshus som har sämst energiprestanda.
- IMD tappvarmvatten i befintliga flerbostadshus vid en ombyggnad där det sker en väsentlig ändring av befintliga installationer för tappvarmvatten för hushållsbruk eller en väsentlig ändring av befintligt system.
- IMD tappvarmvatten i alla nya flerbostadshus

Det finns möjligheter till undantag från kravet på IMD med hänvisning till teknisk genomförbarhet och lönsamhet i reglerna. Det ges också tid för byggnadsägare som vill göra energieffektiviserande åtgärder i stället för att installera system för IMD värme.

I samband med införandet rekommenderade branschorganisationen Fastighetsägarna sina medlemmar att undvika att installera IMD av värme och i första hand genomföra andra energieffektiviserande åtgärder för att hamna under kravnivåerna (<https://www.fastighetsagarna.se/fakta/fakta-for-fastighetsagare/energi-miljo-klimat/individuell-matning-och-debitering/>). IMD av värme förekommer därmed ytterst begränsat. Däremot förekommer IMD i något högre grad för varmvatten, så för hushåll som omfattas av detta kan det vara ett alternativ att hålla igen på varmvattnet för att spara pengar.

⁹ FoHMFS 2014:17.

i betydligt högre grad än personer som själva äger sitt boende att de har svårt att hålla sin bostad tillräckligt varm.¹⁰ Det beror i så fall inte på att de själva väljer att dra ner temperaturen för att spara pengar, utan för att hyresvärden i praktiken gör det valet åt dem. Problematiken förstärks av att låginkomsttagare tenderar att vara överrepresenterade i bostäder med låg energiprestanda.¹¹ Det kan t ex innebära dragiga bostäder som upplevs som kalla även om radiatorerna är inställda på en hög temperatur.

Energifattigdom av ”europeiskt” snitt, där boende av ekonomiska skäl drar ner på temperatur och andra energitjänster till nivåer som riskerar deras hälsa eller på andra sätt bedöms oförenliga med en skälig levnadsstandard, är däremot i Sverige i första hand en fråga för hushåll i småhus. I småhus har dock de boende i snitt betydligt högre inkomster än i synnerhet hyresgäster.¹² För småhusägare som inte har höga inkomster, i synnerhet på landsbygder där det inte går att konvertera till fjärrvärme och där bostadsmarknaden är sådan att det kan vara svårt att få huset sålt och flytta till ett mer energieffektivt boende, kan denna typ av energifattigdom ändå vara ett reellt problem.

För att hantera de faktorer som kan orsaka energifattigdom och -sårbarhet krävs mer än information och rådgivning, utan i många fall kommer sannolikt också olika typer av finansiella stöd att krävas. Information och rådgivning – i synnerhet uppsökande verksamhet som också når personer som kanske inte ens känner till att de kan söka råd och stöd – kan däremot spela en viktig roll både för att förmedla information om vilka åtgärder hushållen kan vidta själva (t ex energismarta beteenden) och vilka eventuella finansiella stöd de kan söka för tekniska lösningar.

1.3.3 Effekter av energi- och klimatrådgivning

En grov beräkning baserat på resultaten från en enkätundersökning visar att 10 000–20 000 rådsökande årligen genomför åtgärder som leder till ökad användning av förnybar energi eller energieffektivisering.¹³ Precis som för andra styrmedel kan det vara svårt att avgöra i vilken mån åtgärderna sker på grund av styrmedlet eller om de hade skett ändå. Rådgivarna själva bedömer att de påverkar de rådsökandes beslut, om inte annat genom att bekräfta information de rådsökande redan har samlat på sig och därmed ge dem tryggheten att gå vidare och genomföra åtgärder.

I utvärderingen av programperioden 2021–2023¹⁴ har rådgivarna tillfrågats om hur ofta de upplever att deras rådgivning leder till genomförda energibesparande åtgärder och där svarar 5 procent alltid, 63 procent ofta, 22 procent ganska ofta och 10 procent svarar att de inte kan bedöma. Dock får rådgivarna endast information om en åtgärd har implementerats när rådsökande återkopplar. När de rådsökande själva tillfrågades om i hur hög grad de anser att rådgivningen har lett till att de genomfört konkreta åtgärder svarade 73 procent att rådgivningen i hög eller mycket hög utsträckning har lett till åtgärder.

De åtgärder som genomförs tack vare energi- och klimatrådgivningen kan påverka mer än bara energianvändningen, såsom inomhusmiljön i byggnader eller

¹⁰ Nordic Energy Research, 2024.

¹¹ von Platten, Mangold & Mjörnell, 2020. Notera dock att uppgiften enbart gäller flerbostadshus då undersökningen baseras på energideklarationer och småhusbeståndet i motsats till flerbostadshusbeståndet enbart till mindre del är energideklarerat.

¹² SCB, 2022.

¹³ Sweco, 2020.

¹⁴ Technopolis Group, 2024.

lönsamheten i företag (t ex genom lägre underhållskostnader för den nya utrustningen). I byggnader kan inomhusmiljön påverkas både positivt och negativt beroende på vad det är för åtgärd som genomförs. Till exempel ger bättre isolerade byggnader normalt ökad komfort för de som vistas i byggnaden, men insatser som inte genomförs genomtänkt kan försämra ventilationen och därmed inomhusmiljön. I internationella studier tenderar energieffektivisering i byggnader sammantaget att ge betydande nyttor i termer av hälsa och välbefinnande, i synnerhet hos sårbara grupper¹⁵. Även utifrån svenska förhållanden, med en jämförelsevis hög boendestandard i de flesta grupper, finns studier som pekar på att energieffektiviseringsåtgärder i högre grad förbättrar än försämrar inomhusmiljön, förutsatt att de genomförs på ett korrekt sätt¹⁶.

1.4 Utvärderingar och utvecklingsarbete

Ett antal tidigare arbeten har genomförts för att följa upp och utvärdera kommunernas energi- och klimatrådgivning. Här tas de arbeten upp som Energimyndigheten låtit genomföra sedan 2019. I samband med arbetena har förslag till förändringar lämnats. Flera förslag har också genomförts.

År 2016 uppdaterades förordning och fördelningsprinciper för kommuners stöd från Energimyndigheten för den kommunala energi- och klimatrådgivningen. En kvalitativ utvärdering genomfördes 2019 av Sweco med syfte att visa förändringar av den nya inriktningen.¹⁷ Utvärderingen visade bland annat på en viss otydlighet i vad Energimyndigheten förväntar sig, framför allt från stora kommuner, och att tydligare krav och riktlinjer vore önskvärt. Det framkom att det saknades en tydlig målgruppsanalys och prioritering av arbetet. I viss grad upplevdes de regionala utvecklingsledarnas roll (RUL) som otydlig, exempelvis kopplat till insatsprojekten.

Sweco genomförde 2020 en analys av den kommunala energi- och klimatrådgivningen¹⁸. Syftet var att undersöka om det finns ett samband mellan rådgivningen och nytta/effekt kring energieffektivisering och övergång till användning av förnybar energi samt om och i vilken omfattning rådgivningen bidragit till energieffektiva åtgärder etc. Utredningen presenterade rekommendationer för vidare utveckling av rådgivningen. Det som lyftes var bland annat behov av riktad kompetenshöjning för rådgivarna inom klimat och transporter, behov av fortsatt stöd inom kommunikation (gemensamma nationella insatser och kommunikationsmaterial) samt ytterligare stöd till rådgivare om förändringar i lagar och regelverk.

Riksrevisionen genomförde år 2021 en granskning av systemet med energideklarationer, och eftersom den kommunala energi- och klimatrådgivningen kan ge stöd till småhusägare i deras hantering av energideklarationer¹⁹ inkluderades även Energimyndighetens arbete med att styra, fördela och följa upp den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Riksrevisionen noterar att rådgivningen har ett

¹⁵ Se till exempel International Energy Agency, 2014.

¹⁶ Pädam, S., Kvarnström, O., Larsson, O., & Persson, A., 2016.

¹⁷ Sweco, 2019.

¹⁸ Sweco, 2020.

¹⁹ Förordningen om bidrag till kommunal klimat- och energirådgivning inkluderar inte uttryckligen att rådgivningen ska stödja enskilda hushåll eller hyresgäster med att energieffektivisera utifrån energideklarationen.

tydligt syfte men saknar uppföljbara mål, att förordningen inte innehåller krav på rapportering av effekter eller resultat av den bidragsfinansierade verksamheten, och att Energimyndigheten saknar systematisk uppföljning av i vilken mån rådgivningen når målgrupperna samt inte ställer krav på att kommunerna ska arbeta för att göra rådgivningen mer känd hos målgrupperna. Riksrevisionen rekommenderade i granskningen att regeringen ger Boverket i uppdrag att bland annat i samråd med Energimyndigheten utreda hur samordningen kan stärkas mellan energideklarationerna och den kommunala energi- och klimatrådgivningen för att säkerställa att informationen om energieffektivisering kan nå småhusägare och uppnå syftet med direktivet om byggnaders energiprestanda.

Technopolis Group/Faugert & Co genomförde 2022 en uppföljning av den kommunala energi- och klimatrådgivningen.²⁰ Det konstaterades bland annat signifikanta skillnader mellan olika regioner och kommuner beroende på demografi, geografi, klimat och individuella rådgivares kunskap. Utredarna rekommenderade en gemensam plattform där generella informationsunderlag så som broschyrer och goda exempel kan tillgängliggöras för allmänheten.

Technopolis Group publicerade 2024 en utvärdering av den kommunala energi- och klimatrådgivningen, med syfte att summera programmets resultat under 2023 och samtidigt analysera hela programperiodens resultat (2021–2023).²¹ Det som lyftes var bland annat behov av mer djupgående utbildningar för rådgivarna för att kunna svara rådsökande, som ofta har hög kompetens, samt en tydligare kompetens- och arbetsbeskrivning som hjälp för kommunerna i anställningen av rådgivare. Det finns en utsatthet i rådgivarens roll; dels genom svåra samtal i samband med perioder av höga energipriser, dels genom rådgivarens ganska ensamma roll i kommunen. Ibland saknas tydligt chefsstöd. Den projektbaserade anställningsformen kan skapa otrygghet och sänkt attraktivitet. Det framkom att fysiska besök ger god utväxling i rådgivningen, särskilt till föreningar och företag. Rådgivningen fyller en funktion som informationskanal för Energimyndigheten, där fokus kan läggas på områden som myndigheten ser som särskilt relevanta.

Energimyndigheten har baserat på tidigare utvärderingar påbörjat ett arbete med att förbättra den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Ett antal åtgärder har genomförts/kommer att genomföras under 2024. Syftet har varit att skapa tydligare ramar för rådgivningen, samtidigt som en rad centrala verktyg utvecklas och lanseras. Samtliga åtgärder kommer att vara i huvudsak avslutade under första halvåret 2024:

1. En nationell webbplats, energioklimatrådgivning.se, lanserades 30 april 2024 för att inspirera till energieffektivisering och att ge målgrupperna svar på vanligt förekommande frågor. Webben fungerar som en kontaktväg in till rådgivarna, och bidrar till att frågeställningarna till rådgivarna blir mer initierade och i större utsträckning leder till handling.
2. ”Ekorren”, rådgivarnas nya digitala system för aktivitetsrapportering och statistikuppföljning. Fullt genomfört kommer Energimyndigheten få en helt ny bild av energieffektivisering, vilka teknikområden som engagerar, vad som prioriteras i olika delar av landet osv.

²⁰ Technopolis Group/Faugert & Co, 2022.

²¹ Technopolis, 2024.

3. Rådgivarnas intranät "Kontakten" struktureras om för att lyfta fram ämnesområden och målgrupper tydligare. Intranätets syfte går från att vara en samlingsplats för allehanda dokument till att samla och dela underlag för det dagliga arbetet.
4. Rådgivarnas identitet och tillhörighet stärks, bland annat genom att ett märke tas fram som visuell identitet för kommunernas energi- och klimatrådgivning.
5. Energimyndigheten sätter upp tydliga ramar för rådgivningen, bland annat genom att definiera olika aktivitetstyper, ämnesområden och målgrupper. Här ingår att rådgivningens alla dokument, lathundar, räknesnurror, utbildningsmaterial osv. klassificeras, uppdateras och publiceras på ett strukturerat sätt.
6. Under 2024 genomförs en nationell satsning på ökad mängd rådgivning till små och medelstora företag, en av rådgivningens tre prioriterade målgrupper.
7. Under 2024 genomförs en nationell satsning på kompetensbyggande inom Energiberedskap utifrån premissen att såväl privatpersoner och föreningar som små och medelstora företag ska kunna hantera en längre energikris.

2 Nya EU-krav på rådgivning och information

Europeiska unionen har under de senaste åren skärpt sin klimatpolitik. Under år 2021 presenterades EU:s klimatpaket *Fit for 55* med ny och uppdaterad lagstiftning på klimat-, energi- och transportområdet ska förhandlas eller omförhandlas. Paketets syfte är att anpassa EU:s lagstiftning till EU:s mål om att minska nettoutsläppen med minst 55 procent senast 2030.²² Flera av de reviderade rättsakterna innehåller krav på information och rådgivning, nämligen *Direktivet om energieffektivitet* (EED), *Direktivet om förnybar energi* (REDIII) och *Direktivet om byggnaders energiprestanda* (EPBD). Parallellt med ökade ambitioner för klimatomställningen som sådan har EU också satt ökat fokus på sociala aspekter av omställningen. På energiområdet har detta yttrat sig i form av skarpare krav på medlemsstaterna att arbeta riktat mot personer som lever i energifattigdom och andra sårbara hushåll, både inom information och rådgivning och mer generellt.

Nedan presenteras de tre ovan nämnda direktiven mycket översiktligt, följt av en kartläggning över de krav på information och rådgivning som ställs i de reviderade direktiven. I kartläggningen finns en färgsatt bedömning över om den kommunala energi- och klimatrådgivningen i dagsläget bedöms uppfylla kravet (grön), kunna uppfylla kravet efter justeringar eller insatser (gul) eller om större ändringar skulle krävas – alternativt kravet mötas utanför ramen för den kommunala energi- och klimatrådgivningen (röd). Därutöver kommer de nya krav som direktiven ställer på andra typer av insatser rimligen också att öka efterfrågan på information och rådgivning för att genomföra insatserna, men dessa krav berörs inte i kartläggningen. Däremot beskrivs krav och begrepp kopplade till energifattigdom lite närmare, då dessa återkommer i flera artiklar i flera av direktiven.

2.1 Direktivet om energieffektivitet (EED)

Det omarbetade direktivet om energieffektivitet²³ syftar till att höja medlemsländernas insatser när det gäller att minska den slutliga energianvändningen, spara energi och minska sårbarheten vid höga energipriser. Detta görs till exempel genom höjda årliga nationella energisparkrav och skarpare krav för att minska energianvändningen. Nedan beskrivs några av de ändringar som finns med i det omarbetade direktivet.

Artikel 4 sätter ett bindande mål för den slutliga energianvändningen i EU till 2030, motsvarande cirka 38 procents minskning jämfört med 1990 års nivå. EU-

²² Europeiska rådet, 2024.

²³ Direktivet om energieffektivitet (EU) 2023/1791. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2023:231:TOC>

kommissionen meddelande i mars 2024 ett korrigerat²⁴ vägledande nationellt bidrag för Sverige på 296 TWh för slutlig energianvändning.

Artikel 8 sätter bindande krav på årliga energibesparingar i varje medlemsstat. I motsats till målet i artikel 4 utgör energisparkravet inget tak, utan energibesparingarna beräknas jämfört med vad som skulle ha hänt utan de styrmedel som medlemsstaten väljer att använda sig av för att nå kravet. Kravet uttrycks i termer av ackumulerade årliga besparingar under perioden 2021–2030, motsvarande nya årliga besparingar på i snitt 1,49 procent av energianvändningen. Eftersom kravet gäller de ackumulerade besparingarna måste medlemsstater som håller en lägre takt i början minska kraftigt senare för att ändå nå upp till samma mängd ackumulerade besparingar som hade uppnåtts med en jämnare takt.

Av medlemsstatens energisparkrav ska en viss andel uppnås i gruppen ”personer som påverkas av energifattigdom, utsatta kunder, personer i låginkomsthushåll, och om tillämpligt, personer som bor i subventionerade bostäder” (se faktaruta) – en grupp som vi hädanefter kommer att hänvisa till som ”sårbara hushåll”. Denna andel ska minst motsvara den andel av hushållen som omfattas av energifattigdom, i enlighet med den bedömning medlemsstaten gjort i sin nationella energi- och klimatplan. Om medlemsstaten, i likhet med Sverige, inte gjort någon sådan bedömning ska andelen minst motsvara den aritmetiska genomsnittsandelen för år 2019 av Eurostatindikatorerna oförmåga att hålla hemmet tillräckligt varmt, förfallna skulder avseende allmännyttiga tjänster²⁵, bostad med läckande tak, fukt eller röta samt fattigdomsrisk.

Enligt Energimyndighetens senaste beräkningar²⁶ är de styrmedel som idag finns i Sverige otillräckliga för att nå målet. I termer av ackumulerade besparingar för perioden 2021–30 finns ett gap på 67 TWh.²⁷ Hur mycket av detta som ska uppnås bland sårbara hushåll har inte beräknats.

Energifattigdom och -sårbarhet

Artikel 24 i EED handlar om ”stärkande och skydd av utsatta kunder och minskande av energifattigdomen”. Medlemsstaterna åläggs där att vidta ändamålsenliga åtgärder för att stärka och skydda personer som påverkas av energifattigdom, utsatta kunder, personer i låginkomsthushåll, och om tillämpligt, personer som bor i subventionerade bostäder. Medlemsstaterna ska vidare på ett prioriterat sätt vidta åtgärder för att öka energieffektiviteten samt relaterade konsumentskydds- eller informationsåtgärder bland dessa grupper.

Energifattigdom definieras i direktivet som ”Ett hushålls bristande tillgång till väsentliga energitjänster som tillhandahåller grundläggande nivåer och en skälig levnadsstandard och hälsa, inklusive tillräcklig tillgång till uppvärmning, varmvatten,

²⁴ Sverige har tidigare meddelat EU-kommissionen ett vägledande nationellt bidrag till unionsmålet på 350 TWh för slutlig energianvändning.

²⁵ Den svenska översättningen av ”utility bills”, dvs värme, el, gas, vatten osv.

²⁶ Energimyndigheten, 2024.

²⁷ För att jämföra detta med årliga besparingar behöver antaganden göras om när insatserna sätts in och hur de fördelas över tid (dvs om de ger kvarstående effekter, som t ex energireovering, eller om de ger mer kortvariga effekter, som t ex reklamkampanjer). Som illustration kan vi anta att det införs ett styrmedel som börjar verka 2025 och vars effekter blir kvarstående, så att varje år ger en lika stor mängd nya besparingar som läggs till de gamla som fortsätter att verka hela perioden fram till 2030. De årliga besparingarna blir då X 2025, 2X 2026 osv fram till 6X 2030. Med ett gap på 67 TWh behöver X då vara drygt 3 TWh, vilket ger årliga besparingar 2030 på drygt 21 TWh.

nedkylning, belysning och energi för att driva elapparater, inom det berörda nationella sammanhanget, befintlig nationell socialpolitik och andra relevanta nationella politikområden, orsakad av en kombination av faktorer, inbegripet åtminstone orimliga priser, otillräcklig disponibel inkomst, höga energikostnader och bostäder med låg energiprestanda.”

Utsatta kunder definieras inte i EED, utan där hänvisas till gas- och elmarknadsdirektiven (2009/73/EG och (EU) 2019/944) där medlemsstaterna åläggs att själva definiera begreppet. I elmarknadsdirektivet anges att ”begreppet utsatta kunder kan inbegripa inkomstnivå, energiutgiftens andel av den disponibla inkomsten, bostädernas energieffektivitet, kritiskt beroende av elutrustning av hälsoskäl, ålder eller andra kriterier.”

Låginkomsthushåll definieras inte heller i EED, men i medlemsstaternas bedömning av andelen hushåll som omfattas av energifattigdom (se ovan) ska de bl.a. beakta indikatorn fattighetsrisk, uttryckt som hushåll med lägre än 60 procent av medlemsstatens ekvivalerade medianinkomst efter sociala transfereringar.

Subventionerade bostäder (dvs ”social housing”) är inte tillämpligt i Sverige.

2.1.1 Kartläggning av direktivet om energieffektivitet

Nedan följer en kartläggning av artiklar i direktivet om energieffektivitet som avser rådgivning och information, men också andra artiklar som har bäring på den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Det framgår även om den kommunala energi- och klimatrådgivningen bedöms uppfylla artikelns krav idag, om förändringar krävs eller om kravet bör omhändertas av någon annan funktion än energi- och klimatrådgivningen.

Tabell 2. Kartläggning av punkter i direktivet om energieffektivitet som har bäring på rådgivning och information.

Artikel	Krav med bäring på EKR	Uppfylls av EKR idag?	Kommentar
22.1	Säkerställa att informationen om tillgängliga energieffektivitetsåtgärder, enskilda åtgärder och finansiella och rättsliga ramar är transparent, åtkomlig och ges allmän spridning till alla berörda marknadsaktörer	●	EKR bedöms uppfylla detta krav, i synnerhet för sin målgrupp (dvs hushåll, små- och medelstora företag och organisationer). Även aktörer utanför målgruppen kan ta del av allmänt tillgänglig information på t ex webbplatsen.
22.2	Vidta lämpliga åtgärder för att främja och möjliggöra att slutkunder och slutanvändare använder energi på ett effektivt sätt, genom t.ex. riktade rådgivningstjänster för hushållskunder (med särskilt fokus på personer som påverkas av energifattigdom, utsatta kunder och om tillämpligt personer som bor i subventionerade bostäder) och för små- och medelstora företag,	●	EKR bedöms vara en lämpligt åtgärd för att främja effektiv energianvändning mot sin kundgrupp. EKR arbetar visserligen inte fokuserat mot sårbara

	utbildningsverksamhet, digitala verktyg och strategier för engagemang		hushåll, men i denna artikel är detta inte ett skarpt krav.
22.3	Åtgärderna som avses i 22.2 ska innefatta upprättande av stödande ramverk för marknadsaktörerna i 22.1, särskilt för bland annat samarbete med privata aktörer som tillhandahåller tjänster såsom energikartläggningar och energianvändningsbedömningar, finansieringslösningar och genomförande av energirenoveringar.	●	EKR ska ha en oberoende roll gentemot privata aktörer, vilket gör det utmanande att utforma sådana samarbeten utan att äventyra oberoendet. Möjligen löses detta bättre genom andra styrmedel.
22.4	Medlemsstaterna ska inrätta gemensamma kontaktpunkter eller likande mekanismer för tillhandahållande av teknisk, administrativ och finansiell rådgivning för energieffektivitet. Dessa inrättningar ska ge rådgivning med effektiv information om tekniska och finansiella möjligheter och lösningar för hushåll, små- och medelstora företag, mikroföretag och offentliga organ samt ge råd om beteenden avseende energianvändning. De ska även ge heltäckande stöd till alla hushåll, med särskild inriktning på hushåll som påverkats av energifattigdom och de byggnader som har sämst energiprestanda, samt till ackrediterade företag och installatörer som tillhandahåller eftermonteringstjänster ²⁸ .	●	EKR uppfyller kraven på rådgivning för energieffektivitet, dock inkluderar EKR målgrupp inte offentliga organ. EKR är inte heller särskilt inriktade på energifattigdom, och riktar sig endast till företag som kan klassas som små- och medelstora företag.
22.5	De gemensamma kontaktpunkterna som avses ovan ska, när så är lämpligt, tillhandahålla information om kvalificerade yrkespersoner inom energieffektivitet, samla in aggregerade typuppgifter från energieffektivitetsprojekt och sammanlänka potentiella projekt med marknadsaktörer. ²⁹	●	EKR uppfyller i dagsläget inte det som efterfrågas i artikeln (vilket heller inte är ett skarpt krav). Delar av artikeln kan komma i konflikt med EKR:s oberoende roll (jfr 22.3 ovan) medan det finns delar som kan vara lämpliga att lägga på EKR, såsom att tillhandahålla information om yrkespersoner som innebar någon typ av certifiering eller auktorisation (jfr 29.1 nedan).

²⁸ Den engelska språkversionen använder begreppet "retrofit", dvs ett bredare begrepp än eftermontering som även kan innefatta olika typer av renoveringar.

²⁹ Vid tillämpning ska Kommissionen bistå medlemsstaterna i syfte att underlätta utbytet av, och stärka det gränsöverskridande utbytet.

22.6	De gemensamma kontaktpunkterna ska erbjuda särskilda tjänster för personer som påverkas av energifattigdom, utsatta kunder och personer i låginkomsthushåll. ³⁰		EKR tillhandahåller inte särskilda tjänster för dessa grupper
22.8	Ge slutkunder och slutanvändare information om att de har tillgång till mekanismer för tvistlösning utanför domstol för att lösa tvister som rör rättigheter och skyldigheter enligt EED		EKR bedöms ge denna typ av information. Detta är en ny punkt i direktivet, så EKR bör hålla sig uppdaterade kring om nya mekanismer tas fram med anledning av detta krav
24.4	Medlemsstaterna ska inrätta ett nätverk av experter från olika sektorer för att utveckla strategier som stödjer lokala och nationella beslutsfattare i genomförande av åtgärder för förbättrad energieffektivitet och tekniskt bistånd och finansieringsverktyg som syftar till att minska energifattigdom.		Sakfrågan bör hanteras utanför EKR, men EKR är en värdefull resurs som bör vara en del av nätverket
29.1	Sprida tydlig och lättillgänglig information om tillgängliga energitjänsteavtal och klausuler som bör ingår i ett sådant kontrakt för att garantera energibesparingar och slutkunders rättigheter, finansiella möjligheter till stöd för projekt inom området energieffektivisering, tillgängliga leverantörer av energitjänster som är kvalificerade eller certifierade enligt artikel 28 samt tillgängliga övervakning- och kontrollmetoder och kvalitetskontrollsystem.		Behöver säkerställa att EKR har tillgång till en lista över tillgängliga leverantörer som de kan hänvisa till.
29.3	Informera om och tillgängliggöra för allmänheten förteckningen över tillgängliga leverantörer av energitjänster som är kvalificerade eller certifierade.		EKR behöver säkerställa sin kunskap om detta, och bör om möjligt tillgängliggöra denna lista på sin webbplats.
29.6	Medlemsstaterna ska fastställa en eller flera kontaktpunkter där slutkunder kan få den information som avses i 29.1. De ska även inrätta och främja rollen för rådgivande organ och oberoende mellanhänder på marknaden, inbegripet gemensamma kontaktpunkter eller liknande stödmekanismer, för att stimulera marknadsutvecklingen på efterfråga- och utbudssidan, och göra information om dessa stödmekanismer allmänt tillgänglig och åtkomlig för marknadsaktörer		De nya webbplatsen för EKR skulle kunna fungera som en del av en gemensam kontaktpunkt, och EKR i sig kan ses som ett rådgivande organ och oberoende mellanhänder på marknaden.

³⁰ Här framgår det även att Kommissionen ska ge medlemsstaterna riktlinjer för att utveckla gemensamma kontaktpunkter i syfte att skapa ett harmoniserat tillvägagångssätt i hela unionen. Riktlinjerna ska uppmuntra samarbete mellan offentliga organ, energiorgan och lokalt ledda initiativ.

2.1.2 Analys direktivet om energieffektivitet

Direktivet ställer mycket ambitiösa krav på energieffektivisering och minskad slutlig energianvändning i Sverige. Som nämns i avsnitt 2.1 finns det ett gap i ackumulerade besparingar på 67 TWh för perioden 2021–30. Den kommunala energi- och klimatrådgivningen kan bidra till energieffektivisering och därmed till uppfyllandet av dessa krav. För att nå de ökade kraven på energieffektivisering som ställs i direktivet kommer det även att krävas skärpta styrmedel, vilka i sin tur kan väntas innebära en ökad efterfrågan på rådgivning för den kommunala energi- och klimatrådgivningens målgrupper. Av båda dessa skäl är det alltså angeläget att se över hur rådgivningen kan utformas så att den blir mer effektiv.

Rådgivningen uppfyller eller bidrar till uppfyllnad av flera av direktivets krav genom att sprida information och ge rådgivning till sin målgrupp – hushåll, små- och medelstora företag och organisationer. Vissa krav bedöms rådgivningen uppfylla helt med sin nuvarande verksamhet. Några av kraven skulle kunna uppfyllas genom att säkerställa att rådgivningen sprider informationen som direktiven kräver, till exempel genom att säkerställa att den nyligen lanserade nationella webbplatsen för rådgivningen innehåller informationen samt att rådgivarna är informerade eller utbildade i ämnet.

Det ställs i flera punkter krav på att medlemsstaterna ska ge riktad och särskild information till hushåll personer som påverkas av energifattigdom, utsatta kunder, personer i låginkomsthushåll och, om tillämpligt, personer som bor i subventionerade bostäder. Medlemsstaterna ska arbeta för att stärka och skydda målgruppen, arbeta prioriterat med att öka energieffektiviteten och om tillämpligt vidta åtgärder för att uppnå detta hos målgruppen samt sprida information till målgruppen, och rådgivningstjänster ska ge riktad rådgivning mot målgruppen. I nuläget arbetar den kommunala energi- och klimatrådgivningen formellt inte riktad mot energifattiga och andra sårbara hushåll, och om dessa krav ska uppnås med hjälp av rådgivningen så behöver det ses över hur rådgivningen kan arbeta riktad mot dessa kunder.

Det finns även krav på att ta fram gemensamma kontaktpunkter eller likande mekanismer för tillhandahållande av teknisk, administrativ och finansiell rådgivning för energieffektivitet i enlighet med artikel 22.4. Dessa ska ge rådgivning med effektiv information om tekniska och finansiella lösningar för hushåll, små- och medelstora företag, mikroföretag och offentliga organ, samt ge råd om beteenden avseende energianvändning. Vidare ska de ge heltäckande stöd till alla hushåll med särskild inriktning på energifattigdom och de byggnader som har sämst energiprestanda, samt till ackrediterade företag³¹ och installatörer som tillhandahåller eftermonteringstjänster, anpassade till olika typer av bostäder och geografiska områden och ge stöd som omfattar de olika etapperna i eftermonteringsprojekt. Det framgår i direktiven att Kommissionen ska ge medlemsstaterna riktlinjer för att utveckla dessa gemensamma kontaktpunkter. Vid delrapportering har dessa riktlinjer inte publicerats, vilket gör det svårt att dra slutsatser om hur väl lämpad den kommunala energi- och klimatrådgivningen är att använda som gemensamma kontaktpunkter.

³¹ Ackrediterade företag innebär företag som är berättigade att utföra en viss uppgift

Om den kommunala energi- och klimatrådgivningen ska nyttjas för att uppfylla alla krav på gemensamma kontaktpunkter bör målgruppen vidgas så att offentliga organ, ackrediterade företag och installatörer av eftermonteringstjänster inkluderas.

2.2 Direktivet om förnybar energi (REDIII)

Det omarbetade EU-direktivet om förnybar energi (förnybartdirektivet)³² syftar till att främja energi från förnybara energikällor och ge en gemensam ram för detta.

Artikel 3 fastställer ett övergripande mål för andelen energi från förnybara energikällor inom unionen år 2030. Medlemsstaterna ska gemensamt säkerställa att andelen energi från förnybara energikällor i unionens slutliga energianvändning³³ år 2030 är minst 42,5 procent och gemensamt sträva efter att andelen förnybart är minst 45 procent år 2030. För att möjliggöra detta mål ska medlemsstaterna fastställa nationella bidrag till unionsmålet för år 2030, som en del av ländernas integrerade nationella energi- och klimatplaner (NEKP).

I det underlag till NEKP som Energimyndigheten redovisade i april 2024 beräknas andelen förnybar energi i Sverige, enligt förnybartdirektivets metodik, bli 67 procent år 2030 i basscenariot.³⁴ Regeringen ska i juni redovisa Sveriges NEKP till kommissionen och därmed fastställa Sveriges nationella bidrag.

När kommissionen granskar medlemsstaternas NEKP:ar ska den utvärdera om de nationella bidragen är tillräckliga för att uppnå det gemensamma bindande unionsmålet. Om kommissionen konstaterar att bidragen är otillräckliga ska den bedöma bidragen utifrån en formel som anges i styrningsförordningen och utfärda rekommendationer om en högre ambitionsnivå till de medlemsstater vars bidrag den anser vara otillräckliga. Det pågår en översyn av styrningsförordningen, men om nuvarande formel skulle användas skulle Sveriges bidrag skulle behöva uppgå till mellan 76 och 78 procent.³⁵

2.2.1 Kartläggning direktivet om förnybar energi

Nedan följer en kartläggning av artiklar i direktivet om förnybar energi som avser rådgivning och information, men också andra artiklar som har bäring på den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Det framgår även om den kommunala energi- och klimatrådgivningen bedöms uppfylla artikelns krav idag, om förändringar krävs eller om kravet bör omhändertas av någon annan funktion än energi- och klimatrådgivningen.

Tabell 3. Kartläggning av punkter i direktivet om förnybar energi som har bäring på eller avser rådgivning och information.

Artikel	Bäring på EKR	Uppfylls av EKR i dagsläget?	Kommentar

³² Direktivet om främjande av användningen av energi från förnybara källor (EU) 2023/2413. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj>

³³ Bruttoenergianvändning

³⁴ Energimyndigheten (2024). Underlag till Sveriges integrerade nationella energi- och klimatplan.

³⁵ Ibid.

15a.6	Krav på att lämplig information och rådgivning ges om förnybara, mycket energieffektiva alternativ samt om vilka finansieringsinstrument och stimulansåtgärder som finns tillgängliga för att främja ett ökat utbyte av gamla värmesystem och ökad omställning till lösningar som baseras på förnybar energi.		Kravet hanteras av EKR
16.3 och 16.4	Gemensam kontaktpunkt för producenter av energi som hjälper producenter med tillståndsförfarandet inklusive de delar som berör miljöskydd.		Kravet bör lämpligen hanteras av en annan funktion än EKR. EKR bör kunna hänvisa till dessa gemensamma kontaktpunkter vid behov. EKR bör dock även fortsättningsvis kunna ge information till sin målgrupp i fråga om egenproduktion från t.ex. solceller.
18.1	Information om stödåtgärder ska finnas tillgängligt för alla relevanta aktörer		EKR uppfyller kravet sett till sin målgrupp
18.2	Information om nettofördelarna med, kostnaderna för och energieffektiviteten hos utrustning och system för användning av värme, kyla och el från förnybara energikällor görs tillgängliga av antingen leverantören av utrustning eller systemet eller av behöriga myndigheter		EKR ger information och råd om detta på en aggregerad nivå. Informationen för enskilda system bör leverantören ansvara för.
18.4	Informera om certifieringssystem eller motsvarande kvalifikationssystem för installatörer och informera om att det finns en lista över installatörer som är certifierade eller kvalificerade		EKR sprider denna typ av information och hänvisar till listan
18.5	Medlemsstaterna ska säkerställa att alla relevanta aktörer, särskilt planerare och arkitekter, ges vägledning så att de kan överväga den optimala kombinationen av energi från förnybara energikällor, högeffektiv teknik och fjärrvärme och fjärrkyla när de planerar, utformar, bygger och renoverar industri-, affärs- eller bostadsområden.		Detta krav har i huvudsak en annan målgrupp än EKR och hanteras med fördel av en annan aktör.
18.6	Utveckla lämpliga program för information, ökad medvetenhet, vägledning eller utbildning för att informera medborgarna om hur de kan utöva sina rättigheter som aktiva kunder och		EKR uppfyller detta krav för sin målgrupp, när det kommer till kundernas

	om fördelarna med att utveckla och använda energi från förnybara energikällor samt de praktiska detaljerna kring detta, även med därtill hörande tekniska och ekonomiska aspekter, inklusive då användningen sker genom egenanvändning av energi eller inom ramen för gemenskaper för förnybar energi.		legala rättigheter kan de hänvisa vidare
22.4g	Ett ramverk för att främja och underlätta utveckling av gemenskaper för förnybar energi. Ramen ska bland annat säkerställa att det finns verktyg för att underlätta tillgången till finansiering och information		EKR kan bidra till information om energigemenskaper och information om hur finansiering av dessa eventuellt kan ske
23.2c	Informera ägare av eller hyresgäster i byggnader samt små- och medelstora företag om kostnadseffektiva åtgärder och finansieringsinstrument för att förbättra användningen av förnybar energi i värme- och kylsystem. Informationen ska spridas med hjälp av tillgängliga och transparenta rådgivningsverktyg.		EKR uppfyller detta krav mot sin kundgrupp, vilken dock inte inkluderar hyresvärdar som klassas som stora eller kommunala bolag.

2.2.2 Analys direktivet om förnybar energi

Flera av de krav som ställs på information och rådgivning uppnås redan av den kommunala energi- och rådgivningen, t.ex. ges redan råd om stödåtgärder och om förnybara, mycket energieffektiva alternativ och om finansieringsinstrument och stimulansåtgärder som finns tillgängliga för att främja ett ökat utbyte av gamla värmesystem och lösningar som baseras på förnybar energi. När det kommer till information om nettofördelarna med, kostnaderna för och energieffektiviteten hos utrustning och system för användning av värme, kyla och el från förnybara källor så kan rådgivningen ge information om detta på en aggregerad nivå, det vill säga för en typ av system och utrustning i allmänhet. När det kommer till denna typ av information om specifika system och utrustning faller ansvaret snarare på leverantörer.

Karaktären på de gemensamma kontaktpunkter som beskrivs i direktivet om förnybar energi skiljer sig från de gemensamma kontaktpunkter som beskrivs i EED och EPBD. De gemensamma kontaktpunkter som beskrivs i REDIII ska hjälpa producenter av energi med tillståndsprocessen inklusive de delar som berör miljöskydd. Detta krav bör hanteras av en annan aktör än den kommunala energi- och klimatrådgivningen, dels då det krävs en annan typ av kompetens än den kommunala energi- och klimatrådgivningen besitter, dels för att energiproducenter ofta är stora företag. Aktörer inom rådgivningen målgrupp som vill installera solceller eller annan egen energiproduktion ska däremot fortsatt ska kunna vända sig till rådgivningen.

Även den vägledning som beskrivs i 18.5 skiljer sig i karaktär mot den rådgivning som ges av den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Medan rådgivarna vänder sig till aktörer som vill påverka sin egen energianvändning ska vägledningen i

18.5 riktas till aktörer som påverkar energianvändningen hos andra, genom det sätt på vilket de planerar, utformar, bygger och renoverar industri-, affärs- eller bostadsområden. Denna målgrupp, som i motsats till den kommunala energi- och klimatrådgivningens målgrupper uteslutande vänder sig till professionellt verksamma inom byggsektorn i vid bemärkelse, har mer gemensamt med de företag och installatörer som tillhandahåller eftermonteringstjänster som berörs i EED. I stället för att införliva alla dessa målgrupper inom den kommunala energi- och klimatrådgivningen, vilket skulle innebära en betydande omfattning av rådgivningens roll och arbetssätt, skulle information och rådgivning mot dessa professionella aktörer – både i fråga om effektiv energianvändning och förnybara energikällor – kunna hanteras utanför rådgivningen.

I 23.2c framgår det att ägare av eller hyresgäster i byggnader samt små- och medelstora företag ska informeras om kostnadseffektiva åtgärder och finansieringsinstrument med syfte att förbättra användning av förnybar energi i värme- och kylsystem. Rådgivarna uppfyller detta krav för sina målgrupper. Detta räcker dock inte för att uppfylla direktivets krav som riktar sig mot en större målgrupp. Målgruppen för den kommunala energi- och klimatrådgivningen inkluderar inte kommunala bostadsbolag eller hyresvärdar som klassas som ett stort företag, det vill säga har 250 eller fler anställda. Rådgivningen kan i dessa fall endast nå hyresgästerna, som dock saknar rådighet över lägenheternas värme- och kylsystem. För att uppnå syftet att förbättra användningen av förnybar energi i värme- och kylsystem behöver man därför kunna vända sig mot hyresvärdarna, vilket i så fall kräver en breddning av rådgivningens målgrupp. Eventuellt skulle dessa professionella aktörer kunna nås av det/de organ som får ansvaret för ovan nämnda information mot andra professionella aktörer.

2.3 Direktivet om byggnaders energiprestanda (EPBD)

Direktivet om byggnaders energiprestanda³⁶ beslutades i april, och benämns inte i uppdraget. Direktivet innehåller krav på rådgivning, information och gemensamma kontaktpunkter som skulle kunna uppfyllas av den kommunala energi- och klimatrådgivningen och som påverkar hur gemensamma kontaktpunkter bör utformas. Med anledning av detta har direktivet inkluderats i kartläggningen. Det omarbetade direktivet för byggnaders energiprestanda (EPBD) syftar till att främja en förbättring av energiprestanda i byggnader och en minskning av växthusgasutsläppen för att nå ett byggnadsbestånd med nollutsläpp senast 2050. En artikel som tydligt påverkar behovet av energieffektiviserande renovering, och det behov av information och rådgivning som kan följa därav, är artikel 9. Där framgår att den genomsnittliga primärenergianvändningen i hela bostadsbyggnadsbeståndet ska minskas med 16 procent till 2030 och med 20 procent till 2035 jämfört med 2020. Minst 55 procent av minskningen energianvändningen ska uppnås genom renovering av de 43 procent av bostadsbyggnaderna med sämst prestanda.

Vidare fastställs i artikel 9 minimistandarder för energiprestanda (MEPS) för lokalbyggnader. Varje medlemsstat ska fastställa ett gränsvärde för energiprestanda så

³⁶ Direktivet om byggnaders energiprestanda (EU) 2024/1275. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202401275

att 16 procent av dess nationella byggnadsbestånd ligger över detta gränsvärde samt ett gränsvärde så att 26 procent av dess nationella byggnadsbestånd ligger över detta gränsvärde. Minimistandarderna för energiprestanda ska säkerställa att alla lokalbyggnader ligger under gränsvärdet på 16 procent från och med 2030, och gränsvärdet på 26 procent från och med 2033.

2.3.1 Kartläggning direktivet om byggnaders energiprestanda

Nedan följer en kartläggning av artiklar i direktivet om byggnaders energiprestanda som avser rådgivning och information, men också andra artiklar som har bäring på den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Det framgår även om den kommunala energi- och klimatrådgivningen bedöms uppfylla artikelns krav idag, om förändringar krävs eller om kravet bör omhändertas av någon annan funktion än energi- och klimatrådgivningen.

Tabell 3. Kartläggning av punkter i direktivet om förnybar energi som har bäring på eller avser rådgivning och information.

Artikel	Bäring på EKR	Uppfyller EKR i dagsläget?	Kommentar
17.8	Information om tillgängliga finansieringsverktyg och finansiella verktyg ska göras tillgängliga för allmänheten på ett lättillgängligt och öppet sätt, även med digitala metoder		EKR sprider informationen under rådgivning. Den nya nationella webbplatsen kan nyttjas för att uppfylla detta krav mot en bredare grupp.
18.1	Medlemsstaterna ska säkerställa att det inrättas och drivs faciliteter för tekniskt stöd, bland annat genom inkluderade gemensamma kontaktpunkter för byggnaders energiprestanda, som riktar sig till alla aktörer som deltar i byggnadsrenoveringar. En sådan gemensam kontaktpunkt ska finnas tillgänglig minst per 80 000 invånare, per region, i områden där byggnadsbeståndets genomsnittsalder är högre än det nationella genomsnittet, i områden där medlemsstaterna avser sträva efter att genomföra renoveringsprogram för integrerade distrikt eller på en plats som kan nå inom mindre än 90 minuters genomsnittlig restid, på grundval av de transportmedel som är tillgängliga lokalt. ³⁷		EKR riktar sig inte till alla aktörer som deltar i byggnadsrenoveringar, många sådana bolag klassas som stora företag.
18.2	Faciliteterna som inrättats enligt punkt 1 ska ge rådgivning med effektiv information om tekniska och finansiella möjligheter och		EKR:s målgrupp inkluderar i nuläget inte offentliga organ. Vidare ger de inte

³⁷ Kommissionen ska tillhandahålla riktlinjer för att inrätta dessa gemensamma kontaktpunkter i enlighet med artikel 22.6 i direktiv (EU) 2023/1791.

	lösningar för hushåll, små- och medelstora företag, mikroföretag och offentliga organ. De ska även ge heltäckande stöd till alla hushåll med särskild fokus på hushåll som påverkas av energifattigdom och de byggnader som har sämst energiprestanda, samt till ackrediterade företag och installatörer som tillhandahåller eftermonteringstjänster, anpassade till olika typer av bostäder och geografiska områden, och ge stöd som omfattar de olika etapperna i eftermonteringsprojektet.		heltäckande stöd till ackrediterade företag och installatörer.
18.3	De gemensamma kontaktpunkter som inrättas ska tillhandahålla oberoende rådgivning om byggnaders energiprestanda och får åtfölja renoveringsprogram för integrerade distrikt. De ska även erbjuda särskilda tjänster för sårbara hushåll, personer som påverkas av energifattigdom och personer i låginkomsthushåll.		EKR ger oberoende rådgivning om byggnaders energiprestanda. De erbjuder dock inte särskilda tjänster för sårbara hushåll.
29.1	Medlemsstaterna ska ta fram och genomföra informations- och upplysningskampanjer. De ska vidta nödvändiga åtgärder för att informera ägare av och hyresgäster i byggnader eller byggnadsenheter och alla berörda marknadsaktörer, såsom lokala och regionala myndigheter och energigemenskaper, om de lika metoder som bidrar till förbättrad energiprestanda. Medlemsstaterna ska särskild vidta nödvändiga åtgärder för att tillhandahålla skräddarsydd information till sårbara hushåll. Denna information ska också göras tillgänglig för lokala myndigheter och det civila samhällets organisationer.		EKR används som en kanal för denna typ av kampanjer men målgruppen för EKR inkluderar inte lokala och regionala myndigheter. Vidare får sårbara hushåll i dagsläget ingen skräddarsydd information, och informationen är därmed inte tillgänglig för lokala myndigheter och civila organisationer.
29.2	Informera ägarna till eller hyresgästerna i byggnader information om energicertifikat, om kostnadseffektiva åtgärder, och vid behov finansiella instrument, för att förbättra byggnaders energiprestanda, och om hur värmepannor för fossila bränslen kan ersättas med hållbarare alternativ. Informationen ska ges med hjälp av transparenta rådgivningsverktyg, såsom rådgivning om renovering och de gemensamma kontaktpunkterna som inrättas enligt artikel 18, med särskild hänsyn till sårbara hushåll.		EKR uppfyller kravet mot sin kundgrupp, vilken dock inte inkluderar hyresvärdar som klassas som stora eller kommunala bolag. Notering: Energicertifikat innebär energideklaration.

2.3.2 Analys direktivet om byggnaders energiprestanda

Den nuvarande kommunala energi- och klimatrådgivningen bedöms uppnå kravet om att på ett öppet och lättillgängligt sätt informera allmänheten om tillgängliga finansieringsverktyg och finansiella verktyg. Rådgivningen bedöms vara en bra informationskanal, och den nyligen lanserade nationella webbplatsen för rådgivningen gör informationen ännu mer tillgänglig.

Det framgår av direktivet att medlemsstaterna ska driva faciliteter för tekniskt stöd, åtminstone genom att driva en gemensam kontaktpunkt som riktar sig till alla aktörer som bidrar i byggnadsrenoveringar. Faciliteterna enligt ovan ska uppnå samma krav mot samma målgrupp som i punkt 22.4 i EED, med undantag för kravet att man ska ge råd om beteenden avseende energianvändning vilket inte lyfts i EPBD. För analys kring detta, se avsnitt 2.1.2. Nytt i EPBD är att de gemensamma kontaktpunkterna enligt 18.3 ska tillhandahålla oberoende rådgivning om byggnaders energiprestanda och erbjuda särskilda tjänster för sårbara hushåll och personer i låginkomsthushåll (samt får åtfölja renoveringsprogram för integrerade distrikt, vilket dock inte definieras närmare och hur som helst bara är en möjlighet och inget krav). Rådgivningen erbjuder idag oberoende rådgivning om byggnaders energiprestanda men däremot inte särskilda tjänster till energifattiga och sårbara hushåll.

I EPBD fastställs regler kring utplaceringen av gemensamma kontaktpunkter. Det ska finnas åtminstone en gemensam kontaktpunkt enligt föregående stycke per 80 000 invånare, per region, i områden där byggnadsbeståndet i genomsnitt är äldre än det nationella genomsnittet, i områden där man avser stäva efter att genomföra renoveringsprogram för integrerade distrikt, eller på en plats som kan nå inom mindre än 90 minuters genomsnittlig transporttid. Användningen av ordet eller visar att ett av kraven ska uppfyllas. Här kan man välja att ha minst en kontaktpunkt per region, vilket den kommunala energi- och klimatrådgivningen uppfyller. Alternativt skulle man kunna argumentera för att en digital gemensam kontaktpunkt i den svenska kontexten är tillgängligt för i princip alla medborgare inom 90 minuters genomsnittlig transporttid med lokaltrafik. För de invånare som inte själva har tillgång till internet via personliga telefoner eller datorer så finns det datorer tillgängliga på allmänna platser såsom bibliotek.

Vidare ska medlemsstaterna ta fram och genomföra informations- och upplysningskampanjer, utan närmare preciserad målgrupp. Däremot finns krav på att tillhandahålla skraddarsydd information om sårbara hushåll, och denna information ska även göras tillgänglig för lokala myndigheter och det civila samhällets organisationer.

Fastighetsägare och hyresgäster ska genom transparanta rådgivningsverktyg informeras om energideklarationer och olika åtgärder (inklusive möjliga finansiella instrument) för att förbättra energiprestandan och ersätta fossil uppvärmning. Information om metoder för förbättrad energiprestanda ska också ges till andra berörda marknadsaktörer, såsom lokala och regionala myndigheter och energigemenskaper. Dessa krav uppnår den kommunala energi- och klimatrådgivningen för sina målgrupper, men om kraven i sin helhet ska uppnås inom rådgivningen behöver målgruppen vidgas så att den inkluderar berörda lokala och regionala myndigheter samt kommunala bostadsbolag och hyresvärdar som klassas som stora företag.

2.4 Samlad analys

De reviderade direktiven EED, EPBD och REDIII ställer inte bara krav på ökad energieffektivitet och en ökad andel förnybar energi i medlemsstaterna utan innehåller också ett antal specifika krav om information och rådgivning. De generella kraven på energieffektivitet och förnybar energi kan visserligen uppnås med andra styrmedel än energi- och klimatrådgivningen, men genom att kombinera olika typer av styrmedel som hanterar olika typer av hinder och marknadsmisslyckanden – inklusive informationsrelaterade – kan genomslaget bli större än med en mer ensidig styrmedelsmix.

De krav som specifikt gäller information och rådgivning kan däremot inte uppnås med andra styrmedel. Insatserna kan visserligen organiseras på annat sätt än den kommunala energi- och klimatrådgivningen, men att helt frångå den rådgivning som byggts upp och börja om med en helt ny organisation förefaller inte effektivt. Däremot bör rådgivningen kunna organiseras annorlunda för att effektivisera verksamheten och underlätta för att nå de nya krav som tillkommer i de reviderade direktiven.

Vi bedömer att den kommunala energi- och klimatrådgivningen är väl lämpad att möta de krav som handlar om att tillhandahålla information och rådgivning riktad mot hushåll, företag och föreningar som vill effektivisera sin energianvändning eller producera egen förnybar energi. Detta motsvarar i huvudsak de målgrupper som rådgivningen har idag, även om avgränsningen mot företag kan behöva problematiseras. I dagsläget arbetar rådgivningen enbart mot små och medelstora privata företag, medan direktiven ställer vissa krav på information och rådgivning mot bostadsbolag, som då kan vara stora och/eller offentligt ägda. Vidare ger rådgivningen råd om hur företagen kan påverka den egna energianvändningen, men däremot inte om hur t ex företag som utför renoveringar kan öka energieffektiviteten i de byggnader de renoverar. Om inte dessa aktörer ska hanteras utanför rådgivningen (jämför nedan) kan rådgivningens målgrupp behöva vidgas i denna del.

Direktiven ställer inte bara krav på att tillhandahålla information och rådgivning till aktörer som själva söker råd, utan direktiven ställer också vissa krav på utåtriktat arbete. Detta gäller i synnerhet gentemot sårbara hushåll, som ska erbjudas särskilda tjänster och skräddarsydd information, men EPBD ställer också krav på informations- och upplysningskampanjer generellt.

Den kommunala energi- och klimatrådgivningen bedriver utåtriktat arbete redan idag, men omfattningen beror på ambitionsnivån i den aktuella kommunen (och alla kommuner har inte rådgivare). Med ökade krav kan det behöva säkerställas att sådant arbete bedrivs i hela landet. I fråga om sårbara hushåll bedrivs inget riktat sådant arbete idag, utöver att rådgivare i vissa kommuner samarbetar med t ex budget- och skuldrådgivare. Den uppsökande verksamheten gentemot sårbara hushåll kommer därför att behöva stärkas för att möta direktivens krav, inom eller utom ramen för rådgivningen.

2.4.1 Gemensamma kontaktpunkter

Enligt EED 18.6 ska Europeiska kommissionen ge medlemsstaterna riktlinjer för att utveckla de gemensamma kontaktpunkter som beskrivs i direktivet. Någon sådan vägledning har ännu inte presenterats och väntas heller inte göra det innan detta uppdrag ska slutredovisas. Då direktiven inte sätter så tydliga ramar för vad de gemensamma kontaktpunkterna exakt ska göra utan mer ger exempel på vad de skulle kunna göra har vi, i väntan på närmare vägledning från Kommissionen, valt att tolka bestämmelserna med utgångspunkt av vad vi uppfattar som lagstiftarnas syfte med bestämmelserna, även om det ibland kan leda till något andra skärningar än de som görs i beskrivningarna i direktiven. Skulle kommissionens vägledning, när den kommer, kräva en snävare tolkning får detta i så fall hanteras i den fortsatta beredningen av de förslag vi lämnar.

EED, EPBD och REDIII ställer alla krav på att etablera gemensamma kontaktpunkter. Både syftet med kontaktpunkterna och den tilltänkta målgruppen skiljer sig mellan REDIII, EED samt EPBD. Den gemensamma kontaktpunkt som REDIII syftar på har energiproducenter som målgrupp och syftar till att guida dem genom tillståndprocessen inför energiproduktion. Denna kontaktpunkt har därmed mer av en juridisk karaktär och bör hanteras av en annan aktör än den kommunala energi- och klimatrådgivningen. Därutöver kräver REDIII att aktörer som planerar, utformar, bygger och renoverar industri-, affärs- eller bostadsområden ges vägledning om energieffektivitet och energitillförsel, vilket dock inte uttryckligen måste ske inom ramen för en gemensam kontaktpunkt.

I energieffektiviseringsdirektivet och direktivet för byggnaders prestanda finns det sinsemellan liknande krav på att etablera gemensamma kontaktpunkter. Hit ska de utpekade målgrupperna kunna vända sig och få rådgivning om energieffektivitet.

Det finns inga uttryckliga krav på att det ska vara samma kontaktpunkt för samtliga krav i direktiven, eller heller att det ska vara en kontaktpunkt för direktiv. Vi föreslår därför att kontaktpunkterna organiseras utifrån vilka målgrupper de vänder sig till, snarare än utifrån vilket direktiven kraven härstammar från, så att det blir en gemensam kontaktpunkt som riktar sig mot de aktörer som ska energieffektivisera själva och en som riktar sig mot de aktörer som påverkar energianvändning hos andra (utöver REDIII:s kontaktpunkt för energiproducenter). Därmed kan de olika kontaktpunkterna bättre anpassas till de olika målgruppernas behov och förutsättningar, då dessa sannolikt skiljer sig både i fråga om kompetens och incitament. Aktörer som arbetar professionellt med energieffektivisering, renovering osv har sannolikt en högre grundkompetens i energirelaterade frågor jämfört med aktörer som inte normalt arbetar med sådana frågor och kan därmed ha lite andra behov. I motsats till aktörer som vill minska sina egna energikostnader har de aktörer som genom sitt arbete påverkar andras energianvändning inte nödvändigtvis några egna incitament att välja effektiva lösningar för sina användare, varför det krävs andra grepp för att motivera dessa till insatser.

Sammanfattningsvis föreslår Energimyndigheten tre olika gemensamma kontaktpunkter, uppdelade efter målgrupper:

- En för hushåll, små och medelstora företag och föreningar som själva söker information för att minska sin energianvändning enligt EED och EPBD. Denna kontaktpunkt omhändertas lämpligen av energi- och klimatrådgivningen, och behandlas vidare i denna rapport.

- En för energiproducenter som genomgår tillståndsprocessen enligt REDIII. Denna kontaktpunkt har en annan målgrupp än rådgivningen och behandlas inte vidare i denna rapport.
- En för aktörer som påverkar energianvändning hos andra genom att planera, bygga och renovera byggnader och områden enligt EED, EPBD och REDIII. Även denna kontaktpunkt vänder sig till en annan målgrupp än energi- och klimatrådgivningen, och målgruppen bedöms inte vara lämplig att integrera i rådgivningen. Kontaktpunkten behandlas därför inte vidare i denna rapport.

De gemensamma kontaktpunkterna som riktar sig mot hushåll och små- och medelstora företag ska enligt direktivet ge heltäckande råd. Energimyndighetens tolkning av begreppet heltäckande³⁸ är att rådgivningen ska utgå från en helhetssyn som innefattar råd om teknik, juridik och finansiering. Vidare har det framgått i kommunikation med Europeiska Kommissionen att de gemensamma kontaktpunkterna behöver vara mer långtgående än rent informativa – det räcker inte att bara ha ett telefoncenter eller en webbplats.

De gemensamma kontaktpunkterna ska arbeta särskilt mot hushåll som påverkas av energifattigdom, utsatta kunder, personer i låginkomsthushåll och byggnaderna med sämst energiprestanda. Om den kommunala energi- och klimatrådgivningen ska uppnå detta så behöver ett arbetssätt för denna typ att frågor tas fram.

³⁸ Den engelska versionen använder ordet holistic, vilket ger en anvisning kring hur långtgående man ska tolka ordet heltäckande. I ljuset av första punkten i artikel 18, som förutom information om de faktiska energieffektivitetsåtgärderna också nämner finansiella och rättsliga ramar, bedömer vi att "heltäckande" ska förstås utifrån dessa tre dimensioner.

3 Förslag på rådgivningens utformning

De nya krav på rådgivning och information som kommer från EU ökar behovet av en ändamålsenlig rådgivning. Att bygga vidare på den befintliga rådgivningen gör det möjligt att ta vara på den kompetens och de nätverk som byggts upp under åren, utan att tappa onödig tid för att sjösätta en helt ny verksamhet. Samtidigt understryker de utökade kraven vikten av att ta vara på alla möjligheter till att effektivisera rådgivningen, för att på så sätt frigöra resurser för de nya uppgifterna.

För att balansera dessa två perspektiv föreslår Energimyndigheten att det arbete som redan påbörjats med att ge den nationella nivån en tydligare roll i rådgivningen, både genom en extern webbplats och en intern samarbetsyta för rådgivarna, förstärks ytterligare genom att den inkommande rådgivningen renodlas till en nationell funktion. Därmed säkerställs en jämn och hög kvalitet på denna rådgivning, som då bättre svarar mot direktivens krav på att tillhandahålla energirelaterad information och rådgivning i allmänhet och inrätta gemensamma kontaktpunkter i synnerhet. Samtidigt frigörs resurser för att möta de nya krav som direktiven ställer på uppsökande arbete, i synnerhet riktat mot sårbara hushåll.

3.1 En breddad energirådgivning

Namnet till trots är dagens energi- och klimatrådgivning i praktiken en energirådgivning, då klimatrådgivningen uteslutande rör energirelaterad klimatpåverkan (inklusive transporter) och inte behandlar andra livsstilsråd som t ex kostvanor. Däremot ligger tyngdpunkten på energirådgivningen på minskade kostnader för användarna och minskad klimatpåverkan, medan andra energirelaterade aspekter som t ex ökad energiberedskap främst berörs indirekt, då åtgärder som minskar hushålls och företags behov av inköpt energi också minskar deras sårbarhet för såväl prisökningar på energi som störningar i energileveranser. Att tydliggöra att rådgivningen handlar om energi brett, inklusive frågor om energiberedskap, energifattigdom, flexibilitet osv, skulle bättre spegla de krav som ställs i direktiven samtidigt som det öppnar upp för synergier med annat energirelaterat arbete som bedrivs på lokal och nationell nivå. Mot bakgrund av att klimatrådgivningen ändå är rent energirelaterad skulle det inte medföra någon begränsning i denna del, utan det skulle fortfarande finnas alla möjligheter att t ex arbeta med klimatsmarta transporter.

3.2 Nationell rådgivning

I nuläget arbetar samtliga rådgivare med att svara på inkommande samtal, mejl och ha fysiska möten antingen på kontoret eller hos rådsökande. Inkommande frågor kan handla om ca 40 olika kunskapsområden som en rådgivare förväntas vara insatt i

åtminstone på en övergripande nivå, och vid behov kunna svara på djupgående frågor. Det räcker inte att vara insatt i ämnet, utan för att ge rådgivning av hög kvalitet bör rådgivare även ha aktuell kunskap. I vissa kommuner finns flera rådgivare³⁹ vilket ger möjlighet till en viss specialisering, men i många kommuner arbetar en rådgivare själv i en eller flera kommuner och förväntas besitta kunskap om samtliga kunskapsområden samtidigt. Detta leder till att urbana kommuner har tillgång till mer specialiserad rådgivning än glesbygdskommuner, där en eller några få rådgivare behöver besitta all kunskap själv. I utvärderingar och samtal med rådgivare så framgår det att detta innebär att rådgivare behöver lägga mycket tid på att utbilda sig i ämnesområden som de förväntas ha kunskap i, vilket ses som en stor utmaning i rollen. Även den stora kunskapsbördan i sig ses som ett problem med rollen.

I utredningen har det framkommit att rådgivningen till stor del handlar om inkommande frågor från rådsökande⁴⁰. Det finns en risk att rådgivarna blir sittande och svarar på frågorna en stor del av sin arbetsdag, eller sitter och väntar på inkommande frågor som kommer med långt mellanrum. I områden där flera rådgivare samarbetar kan de fördela arbetsuppgifterna sinsemellan, men i organisationer med en enda rådgivare kan den ojämna arbetsbelastningen göra det svårt att planera arbetet. Det är svårt att förutse mängden samtal som inkommer och när de gör det, och rådgivare blir troligtvis regelbundet avbrutna i andra uppgifter för att svara på inkommande frågor. Mängden inkommande rådgivningar skiljer sig också mellan kommuner, där vissa kommuner får ganska många inkommande rådgivningar och vissa får färre⁴¹.

Den projektbaserade finansieringen, där kommunerna varje eller vartannat år söker bidrag för sin klimat- och energirådgivning, försvårar vidare möjligheterna både att jobba långsiktigt strategiskt och att attrahera och behålla kompetenta rådgivare.

För att effektivisera och säkerställa en jämn och hög kvalitet för den inkommande rådgivningen, där rådgivare har möjlighet att specialisera sig, föreslår Energimyndigheten att man inrättar en nationell rådgivningsfunktion. Funktionen skulle bestå av ett antal rådgivare som har några specialfrågor var, och som utöver att svara på inkommande frågor även ansvarar för att ta fram material till en nationella webbplats. Den nationella webbplatsen kan bygga vidare på den nationella webbplats för energi- och klimatrådgivningen som nyligen lanserats (se 1.2) men bör utvecklas vidare för att fungera som en första plats för att få information och rådgivning. Med hjälp av modern teknik och ett fylligt och uppdaterat material, tillgängligt för personer med olika modersmål och olika funktionsvariationer, bör de rådsökande så långt möjligt kunna hitta information på egen hand. Detta kräver naturligtvis ett visst inledande utvecklingsarbete, i synnerhet för att fullt ut ta vara på de nya möjligheter tekniken erbjuder för att avlasta de fysiska personer som arbetar med rådgivningen, men kan över tid effektivisera verksamheten avsevärt. Med en nationell webbplats behöver heller inte varje kommun bedriva sitt eget utvecklingsarbete, utan det räcker att det görs en gång.

Vid behov av ytterligare information eller personlig rådgivning är nästa steg att rådsökande via mejl eller telefon kontaktar den nationella rådgivningen (som naturligtvis kan hänvisa tillbaka till webbplatsen för frågor som besvaras där). Vid

³⁹ T.ex. i Stockholm samarbetar samtliga 26 kommuner i länet och har en gemensam hemsida och telefonrådgivning.

⁴⁰ Technopolis Group, 2024.

⁴¹ Baserat på statistik från Kontakten.

behov kan nästa steg vara att den nationella rådgivningen bokar in ett digitalt besök hemma hos den rådsökande, där rådgivaren via videosamtal kan se vad den rådsökande menar, se den rådsökandes specifika förutsättningar och reda ut den typen av frågor som tidigare har hanterats under fysiska besök.

Den föreslagna rådgivningsmodellen tillåter ett mer effektivt sätt att hantera den inkommande rådgivningen, genom samordningsvinster, specialisering och ett jämnare arbetsflöde. Detta frigör resurser för utåtriktade aktiviteter (se nedan) och möjliggör också en högre och jämnare kvalitet på den inkommande rådgivningen. Att kvaliteten blir mer likvärdig över hela landet är viktigt ut ett jämlikhetsperspektiv, där alla kan förvänta sig rådgivning av en hög kvalitet oavsett bostadsort.

För att kunna ge anpassade råd till rådsökande från hela Sverige, med varierande klimat, bebyggelser, demografier osv, är det angeläget att de nationella rådgivare som anställs har olika bakgrund och erfarenheter. Ur detta perspektiv har en nationell rådgivning en stor fördel då en större grupp rådgivare kan täcka in fler vanligt förekommande språk och därmed ge fler personer råd på deras modersmål, jämfört med om de rådsökande är hänvisade till det eller de språk den lokala rådgivaren behärskar.

3.3 Lokal rådgivning

Med en nationell rådgivning kan i princip all inkommande rådgivning hanteras centralt. Detta frigör resurser för den lokala rådgivningen att arbeta mer med uppsökande verksamhet, där direktiven nu ställer högre krav.

Den inkommande rådgivningen når enbart personer som självmant söker sig dit, vilket inte nödvändigtvis är samma personer som har störst behov av rådgivning. Tidigare utvärderingar⁴² visar att äldre, sammanboende män med hög utbildning, boende i stora småhus, är överrepresenterade bland de rådsökande. Demografin på dagens rådsökande kan kontrasteras mot de nya kraven i EED och EPBD, som båda på olika sätt ställer krav på särskilda tjänster och skräddarsydd information till sårbara hushåll.

Sårbara hushåll kan delvis antas utgöras av nyanlända och andra personer med lägre kunskap om vilka stödmöjligheter samhället erbjuder, exempelvis i form av energi- och klimatrådgivning, som därför inte självmant kan förutsättas vända sig till den nationella rådgivningsfunktionen om deras energiutgifter blir betungande. Delvis kan här också finnas äldre och andra som inte känner sig bekväma med digitala verktyg utan kan vara behjälpta av tryckt eller muntlig information. Lägenhetsboende, i synnerhet hyresgäster, saknar dessutom själva rådighet över många av de effektiviseringsåtgärder som kan bli aktuella, medan hyresvärden inte nödvändigtvis heller självmant vänder sig till en energirådgivningsfunktion för åtgärder som främst gynnar hyresgästerna. Denna situation – ett klassiskt exempel på delade incitament – kommer i EPBD till uttryck genom krav på information riktad mot såväl fastighetsägare som hyresgäster.

Därutöver kräver EPBD att medlemsstaterna ska ta fram och genomföra informations- och upplysningskampanjer. Dessa kan möjligen drivas av den nationell funktionen,

⁴² Energimyndigheten, 2013 och Technopolis Group, 2024.

även om själva kampanjerna också kan göras i lokalmedia eller andra lokala kanaler, men då den aktuella artikeln (29.1) också kräver skräddarsydd information till sårbara hushåll kommer det sannolikt ändå att krävas någon typ av fysisk lokal närvaro.

I praktiken krävs alltså två typer av insatser riktade mot sårbara hushåll: dels att säkerställa att de som har behov av rådgivning får kännedom om att denna möjlighet finns och hur de kommer i kontakt med denna, dels att sprida enklare information om åtgärder hushållen kan vidta själva, utan att de behöver kontakta den nationella rådgivningen. Dessa insatser kan naturligtvis kombineras, men kan också ske separat.

Båda typer av insatser skulle kunna genomföras enbart av traditionella rådgivare, men mycket talar för att det skulle ge större genomslag att även blanda in fler aktörer:

- Dels finns det offentliga aktörer, inte minst inom socialtjänsten (inklusive budget- och skuldrådgivning och hemtjänst som också regleras i socialtjänstlagen), som i hög grad kan antas komma i kontakt med sårbara hushåll. Att utnyttja dessa aktörer, så att dessa kan hänvisa vidare till den nationella rådgivningen om de tror att detta skulle vara till gagn för deras brukare, blir sannolikt mer träffsäkert än att enbart förlita sig på den typ av uppsökande verksamhet som dagens rådgivare ägnar sig åt. Detta ligger också i linje med kommissionens rekommendation om energifattigdom⁴³, där medlemsstaterna rekommenderas att använda hälso- och sjukvårdspersonal, socialarbetare och andra ”yrkesverksamma i första ledet” för att hjälpa till att identifiera och ge råd till energifattiga hushåll. Däremot har dessa aktörer andra huvudsakliga kompetenser och uppgifter än att mer generellt informera om energirelaterade frågor, så de bör därför primärt hänvisa vidare till den nationella rådgivningen och inte själva ansvara för att ge några råd.
- Dels har praxis visat att förtroende är en av nyckelfaktorerna för att framgångsrikt engagera hushåll som drabbats av energifattigdom, både när det gäller att identifiera och nå ut till dem. Därför rekommenderar kommissionen medlemsstaterna att ägna särskild uppmärksamhet åt riktad och skräddarsydd kommunikation som skapar förtroende bland personer som omfattas av de relevanta systemen och undviker att stigmatisera utsatta grupper.⁴⁴ Här kan det vara en fördel om information från traditionella rådgivare kompletteras med insatser från andra aktörer som ideella organisationer eller andra personer som sårbara hushåll lättare kan identifiera sig med. Dessa aktörer skulle mycket väl kunna ägna sig åt mer av informations- och upplysningskampanjer, även om möjligheten till fördjupad rådgivning naturligtvis kan vara en del av den information som ges.

Även om direktiven ställer krav på någon form av utåtriktat arbete gentemot sårbara hushåll är omfattningen en ambitionsfråga, som kan vägledas av såväl energipolitiska som socialpolitiska målsättningar. Dessa målsättningar kan dessutom delvis sammanfalla: att säkerställa att energiomställningen inte blir alltför betungande för sårbara grupper bidrar till att upprätthålla allmänhetens stöd för en ambitiös politik, samtidigt som en effektivare energianvändning (både i termer av energibesparing och flexibilitet) inte bara har fördelar för energisystemet utan även för sårbara hushålls ekonomi och många gånger också boendemiljö. Vi bedömer att ett absolut minimum är att säkerställa att kommunala verksamheter som kommer i kontakt med sårbara

⁴³ EU-kommissionen, 2023.

⁴⁴ Ibid.

hushåll vid behov kan slussa dem vidare till den nationella rådgivningen, men tolkar därutöver kraven på skraddarsydd information mot sårbara hushåll som att någon typ av aktivt uppsökande verksamhet kommer att behövas.

Utöver de krav på uppsökande verksamhet som ställs i direktiven har tidigare utvärderingar av energi- och klimatrådgivningen framhållit värdet av uppsökande verksamhet gentemot företag och föreningar, då dessa visat sig vara mindre benägna än hushåll att själva söka råd.⁴⁵ Företag och föreningar med större energianvändning än enskilda hushåll, som samtidigt inte är tillräckligt energiintensiva för att själva bedriva ett professionellt energieffektiviseringsarbete, kan ge stor utväxling på rådgivningsinsatserna. Kommuner har dessutom ett antal kontaktytor mot dessa genom miljötillsyn, bygglov, näringslivsutveckling mm, där relevanta målgrupper kan nås till en relativ liten insats, vilket flera kommuner visat exempel på. Även om det inte är ett absolut krav kan det därmed vara välanvända resurser att arbeta uppsökande gentemot dessa målgrupper.

Den uppsökande verksamheten kan organiseras på olika sätt, med olika tyngdpunkt på den nationella respektive kommunala nivån. Om det även fortsättningsvis ska vara frivilligt för kommunerna att ägna sig åt någon typ av energirådgivning behöver den nationella funktionen säkerställa att direktivens krav möts, också i de delar som sannolikt kräver någon form av lokal närvaro. Detta kan t ex ske genom att den nationella funktionen upphandlar uppsökande verksamhet av frivilligorganisationer eller andra icke-statliga aktörer, men det skulle också kunna ske inom ramen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, där personer i sådana åtgärder utbildas för att genomföra denna typ av verksamhet.

Ett exempel som nyttjar arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan hämtas från den tyska modellen Stromspar-Check⁴⁶ ("elsparcheck"). Modellen finansieras av staten men bedrivs av välgörenhetsorganisationen Caritas i samarbete med de tyska energi- och klimatrådgivarnas samarbetsorganisation. Kärnan är att långtidsarbetslösa ges grundläggande kunskaper för att sedan kunna göra hembesök hos personer med låga inkomster, som då dels får råd om sin energianvändning, dels kan få viss enklare utrustning som snålspolande munstycken eller grenuttag med strömbrytare. I det tyska fallet får hushållen själva anmäla intresse av att bli kontaktade, men det går också att tänka sig ett uppsökande arbete t ex i socialt utsatta bostadsområden.

Ett exempel på samarbete med frivilligorganisationer kan hämtas från Home Energy Scotland, som söker samarbete med organisationer som kommer i kontakt med människor som har svårt att hålla sina hem varma och klara sina energiräkningar. Dessa organisationer uppmantras att hänvisa personer i behov till rådgivning, men kan också få utbildning för att själva kunna ge enklare råd till de personer de möter.

Som alternativ till fortsatt frivillighet kan kommunerna uttryckligen åläggas att ansvara för den uppsökande verksamhet som krävs enligt direktiven, medan övrig uppsökande verksamhet (t ex mot företag) förblir frivillig. Även i detta fall kan kommunerna välja att samarbeta med t ex ideella organisationer, men de kan också välja att genomföra insatserna i egen regi, eventuellt i form av arbetsmarknadsprojekt liksom ovan. En mellanväg är att ansvaret för "yrkesverksamma i första ledet" att hänvisa vidare behövande till den nationella rådgivningen regleras i socialtjänstlagen och därmed blir obligatorisk, men att den mer kampanjbetonade verksamheten

⁴⁵ Technopolis Group/Faugert & Co, 2022.

⁴⁶ <https://www.stromspar-check.de/>.

organiseras nationellt. Oavsett vilket är det sannolikt effektivt om den nationella funktionen så långt möjligt bidrar med att ta fram vägledningar, goda exempel, informationsmaterial och liknande – både sådant som kan användas i det utåtriktade arbetet och sådant som kan användas internt för att säkerställa att de som ska göra jobbet har den kompetens de behöver för uppgifterna.

Hur ansvaret organiseras får konsekvenser för de lokala rådgivarnas roll. I alla alternativen kommer kommunerna sannolikt att få jobba mer strategiskt och samordnande med insatser som bedrivs av andra aktörer, inom och eventuellt utom den kommunala organisationen. Detta möjliggör synergier med annat strategiskt energiarbete som bedrivs, eller borde bedrivs, i kommunerna. I dagsläget gäller detta framför allt energiplaneringen, som skulle vinna på ett större närmande till energirådgivningen för att bättre kunna rikta insatser mot en effektivare användning av energin och inte bara fokusera på tillförselsidan. Därutöver har Energimyndigheten tidigare lyft behovet av ett mer strategiskt kommunalt arbete med energiberedskap, där det också finns goda möjligheter till synergier eftersom energianvändare som minskar sitt behov av inköpt energi också minskar sin sårbarhet. Denna typ av synergier kan också rent praktiskt underlätta att få ihop tjänster av meningsfull omfattning i mindre kommuner.

3.4 Fortsatt arbete

Denna rapport är en delrapport inför slutrapporteringen 2 september. Delrapporten innehåller, i enlighet med uppdraget, en kartläggning och efterföljande analys av hur den kommunala energi- och klimatrådgivningen i nuläget uppfyller de krav som sätts i de relevanta EU-direktiven. Vidare förs resonemang kring hur rådgivningen kan utvecklas för att bättre uppfylla kraven, och Energimyndighetens förslag på hur framtidens rådgivning kan utformas beskrivs sedan övergripande.

I denna delrapportering har vi presenterat ett förslag på ny organisering, med en nationell funktion för i huvudsak inkommande rådgivning och en lokal funktion för utåtriktat arbete. Den nationella rådgivningens roll beskrivs i avsnitt 3.2 men kan komma att utvecklas ytterligare, både i fråga om arbetet inom den nationella funktionen och om relationen till den lokala verksamheten. Förslaget kring den lokala rådgivningen fokuserar på vilken typ av frågor som bör hanteras lokalt med initiala tankar kring hur arbetet ska utföras. I slutrapporteringen kommer förslagen om kommunerna roll att tydliggöras, både sett till uppgifter och organisation. I slutrapporteringen kommer även den regionala nivåns roll att beröras. Vid behov kommer slutrapporteringen att omfatta förslag på ändringar av nuvarande förordning.

Referenser

Boverket och Energimyndigheten, 2019. *Underlag till den tredje nationella strategin för energieffektiviserande renovering – Ett samarbete mellan Boverket och Energimyndigheten*, Boverkets rapport 2019:26, Energimyndighetens rapport 2019:13.

Direktivet om energieffektivitet (EU) 2023/1791. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2023:231:TOC>

Direktivet om byggnaders energiprestanda (EU) 2024/1275. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202401275

Energimyndigheten, 2013. *Effekter av energi- och klimatrådgivningen 2012 till privatpersoner, företag och organisationer*.

Energimyndigheten, 2024. *Underlag till Sveriges integrerade nationella energi- och klimatplan*.

EU-kommissionen, 2023. *Kommissionens rekommendation (EU) 2023/2407 av den 20 oktober 2023 om energifattigdom*.

Europeiska rådet, 2024. *55% paketet*.
<https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/green-deal/fit-for-55/>

FoHMFS 2014:17. *Folkhälsomyndighetens allmänna råd om temperatur inomhus*.

International Energy Agency, 2014. *Capturing the Multiple Benefits of Energy Efficiency*.

Kahneman, D., 2011. *Tänka, snabbt och långsamt*.

Nordic Energy Research, 2024. *Energy poverty in the Nordic countries*.

O'Malley, Scott & Sorrell, 2003. *Barriers to Energy Efficiency: Evidence from Selected Sectors*, Economic and Social Research Institute (ESRI).

Pädam, S., Kvarnström, O., Larsson, O., & Persson, A., 2016. *Samband mellan inomhusmiljö, energieffektivisering och fjärrvärmeproduktion – Analys för flerbostadshus med stöd av tre fallstudier*. Energiforsk rapport 2016:305.

SCB, 2022. *Disponibel inkomst, medianvärde, per konsumtionsenhet, tkr efter region, upplåtelseform och år*.
https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_HE_HE0202/HE0202T10N/table/tableViewLayout1/

SFS 2016:385. *Förordning om bidrag till kommunala energi- och klimatrådgivning*.

Sweco, 2020. *Effektanalys – En analys av energi- och klimatrådgivningens effekter*.

Sweco, 2019. *Utvärdering EKR Förändrad förordning och fördelningsprinciper 2016*.

Technopolis Group/Faugert & CO, 2022. *Fördjupad uppföljning kommunal energi- och klimatrådgivning (EKR) år 2022*.

Technopolis Group, 2024. Utvärdering av Energi- och klimatrådgivningen 2021–2023.

<https://www.energimyndigheten.se/495e68/contentassets/5acebf56b7674d66908096dfa21c697/utvardering-av-energi--och-klimatradgivningen-20212023.pdf>

von Platten, J., Mangold, M. & Mjörnell, K., 2020, A matter of metrics? How analysing per capita energy use changes the face of energy efficient housing in Sweden and reveals injustices in the energy transition, *Energy Research & Social Science*, Volume 70, 2020, 101807.